

Anolfsbyn

Per-Olof Lampers

DEN GAMLA BYN

När man kommer vägen fram från Åsenvägen mot Heden och Tegen möter man skylten "Anolfsbyn". Den pekar in mot vänster. Hade man färdats fram samma väg för 175 år sedan och hade det funnits skyltar, skulle den i stället pekat in mot höger. För det var där den ursprungliga byn låg. Här låg sex manbyggnader, varav fyra var byggda i två våningar. Två av husen var täckta med skiffer. De övriga var täckta med näver och halm. I byn fanns ett brännehus, där man brände brännvin. En kölna, där man torkade maltet, fanns också. Humlet till det hembrygda ölet fick man från den gemensamma humlegården, som var föreskriven i lag alltsedan medeltiden. Av humle- skörden skulle prästen ha sitt tionde.

Vid dammen, som finns kvar än i dag, låg det gemensamma badhuset. Tillsammans med gyttret av övriga hus bestående av ladugårdar, fähus, stall, svinhus, smedja och vedbodur, alla under halmtak, utgjorde byn helt säkert en pittoresk anblick.

Byn hade tidigare tillhört Dalskogs socken men efter 1747 överförts till Skålleruds socken. Därmed tilldelades byn tillsammans med Torgrinsbyn och Mölnerud den näst sista bänkraden i kyrkan. Bänkraden längst bak var tillde- lad socknens indelta soldater. Gården upptages i 1541 års jordebok som ett helt skattehemman. Troligtvis har Anulf eller Anolf givit sitt namn till byn. Intressant är, att också grannbyarna Torgrinsbyn, Eriksbyn och Ingribyn fått sina namn av någon tidig bybo.

Intressanta människor i den gamla byn

Livet i byn vet vi tyvärr ingenting om. Vi kan endast gissa. Men vad vi kan förstå är att den nära gemenskapen måste ha betytt mycket för sammanhållningen även om det nära livet inpå varandra många gånger kunde ge upphov till irritationer. På 16- och 1700-talen var de flesta också nära släkt med varandra. Släktskapet tunnades ut med tiden och genom giftermål och fastighetsköp flyttade nya människor in.

Med hjälp av kyrkböckernas husförhörlängder, gamla bouppteckningar och domböckernas protokoll kan man emellertid få fram en del intressanta uppgifter.

Vid jultiden 1677 förekom en tragisk händelse i byn hos en av gårdens två döttrar, Elin Andersdöter och hennes make Olof. Det var under den så kallade Gyldenlöwefejden. Soldater låg förlagda i bygderna. En ryttare, Peder Carlson kom till gården, förälskade sig i husets dotter, Elisabeth, trolovade sig med henne och for till Norge för att kriga under löfte att komma tillbaka och gifta sig med henne. Hon blev med barn. Några dagar före jul föll hon bak- länges med en öltunna utför en trappa, stötte sig mot en sten och blev sängliggande. När barnet föddes för tidigt var det dödfött. Av rädsla för föräldrarna kastade hon barnet i den uppellade ugnen. Efteråt ångrade hon sig och gick till befallningsmannen och berättade allt. Hennes trolovade uppenbarade sig vid tingsrätten i Mellerud och bad att hon skulle få ett lindrigt straff. Han hade inte tänkt överge henne utan de skulle gifta sig som planerat. Trots hans böner översändes ärendet till Hovrätten och sannolikt blev hon dömd till döden även om uppgift om detta inte är känt.

Elin Andersdöter hade en sonson som hette Göran Andersson. I sin ungdom var han dragon vid Bohusläns gröna dragoner. Som en av karolinerna hade han säkert mycket spännande att berätta vid kalasen i byn. Han tog sig namnet Dahl und. Intresset för karolinerna har gått i arv till en av hans nutida ättlingar, vår egen Karl Karlsson, som var en av initiativtagarna till Karolinermarschen, som

han själv som ståtlig karolin red med i vid ett flertal tillfällen.

Göran Andersson Dahlund var säkert ganska förmögen. År 1760 lånade han till sockenmännen 200 dlr för att den kände bildhuggaren Isac Schiulström från Karlstad skulle kunna förbättra altartavlan i Skålleruds kyrka. En anseelig summa pengar på den tiden. Hela arbetet kostade 300 dlr. Något att tänka på när vi i dag ser den fina altaruppsatsen.

Göran Andersson Dahlund mötte ett grymt öde. Han arbetade som kolare- bonde vid Upperuds bruk. Där blev han, enligt dödboken, ihjälklämd av en större mängd sammanfrusen träkol, som rasat i kol-ladan. Träkolet användes vid omvandlingen av tackjärn till smidesjärn.

Göran Andersson Dahlunds son Bryngel Göransson Dahlund blev en ganska stor markägare i byn. Detta skedde dels genom arv, dels genom giftermål med sysslingen Kerstin Torkelsdotter. Han ägde också kvarn vid Ingribyn och del i kvarnstensbrottet på Backeliane fjäll. Bouppteckningen 1819 uppvisar en förmögenhet på 6511 riksdaler och skulder på endast 333 riksdaler. Av silversaker fanns i hemmet 5 bägare av vilka två hade "krusete fötter", två silvertumlare, 16 skedar, ett fickur och två par spännen. Man kan förstå, att det var ett välbärgat hem. Han var även känd i trakten som en mycket skicklig smed.

De flesta hade det emellertid inte så bra ställt. En av Karl Karlssons ättlingar i rakt nedstigande led, farfars farfars farfar, Nils Eriksson inställde sig inte till uppbördsstämman 1722 i Mellerud, när kronoskatten skulle betalas och fick för detta böta 6 marker. Skälet var missväxtårens dåliga skördar och de många krigen under Karl XII:s tid.

En kusin till Karl Karlssons farfars farfar hade den något ovanliga titeln profoss och häradstjänare. Häradstjänarens uppgift var att vara en slags allt i allo vid häradstinget i Mellerud. Som profoss skulle han verkställa de kroppsstraff t.ex. spöstraff som utdömdes av tingsrätten. Sakerligen ett många gånger grannliga och otrevligt uppdrag.

STORSKIFTET 1773

År 1766 instämde gårdsägaren Erik Larsson sina gårdsgrannar Torkel Halfvardsson, Jonas Nilsson, Bryngel Göransson Dahlund och änkan Sigrid Grellsdotter "at med honom undergå storskiftsdelning uti Åker, Eng, Tomter, Skog och Hagar". Landshövding Mauritz Posse gav uppdraget till vice lantmätaren Ol. Berger, men det kom att dröja ända till 1773 innan förrättningen var avslutad. Under tiden hade Erik Larsson avlidit och gården övertagits av sonen Lars Eriksson, som senare tog sig namnet Falk, därför att han innan han tog över gården provat på soldatyrket. Han har givit sitt namn åt gården Falkerud. Troligen är han den förste, som bebyggt denna plats. Han var ägare till 2/9 mantal.

Ovan nämnda Elin Andersdotters son gifte sig med Märta Andersdotter. När Märta make dog gifte hon om sig med Sven Hansson. Varifrån han kom har jag inte kunnat finna. De var vid denna tidpunkt ägare till 1/6 mantal. Deras gård var också belägen utanför den gamla byn och var placerad där Svanbäcks nu bor. Gården hette Berget och utgjordes även av Vall och Udden alltså hela den västra delen av Anolfsbyn. Gårdarna Falkerud och Berget är således de äldst bebyggda tomterna i Anolfsbyn.

I själva byn bodde Torkel Halfvardsson, ägare till 1/6 mantal, och Bryngel Göransson Dahlund gift med Torkels dotter kusinen Kerstin. Som tidigare nämnts var han en välbärgad bonde ägare till 2/9

mantal. Ur deras gårdar har så småningom bland annat uppstått gårdarna Skepperud, Domerud och Adamserud. I byn bodde också Jonas Nilsson med sin hustru Dordi Nilsdotter. De ägde 1/9 mantal. Denna gård blir senare den nuvarande Fjärdingen. En av deras söner, Anders, tog sig namnet Backman. Han var profoss vid Nordals Häradsting. Sigrid Grellsdotter, gifte om sig med Erik Persson och bodde också i byn. Deras gård, 1/9 mantal, blev sedan Nol i stuga, där Karl Karlsson, tionde ättlingen i rakt nedstigande led, nu bor.

Närvarande vid storskiftet var också nämndemännen Anders Andersson i Tyskerud och Jonas Johansson i Hult två mycket betrodda män, som skulle övervaka, att allt gick rätt till.

Åkrarna i byn bestod av "sand och sandmylla med sten samt mulljord med litet lera blandat å få ställen. Brukas med plog, trädas endast några åkrar om året. Sås med litet råg, korn, blandkorn och hafre." Ängen bestod av "ma och mässevall under åkrarna, bättre och sämre, samt en mässe, å en del ställen nästan odugl: Södra ängen beväxt med eke och en ganska myckenhet af hasselskog öfver en stor del av ängen, litet björk och ahl å en del ställen, bättre och sämre kåsor, samt torra backar nästan öfver alt med måssbottn, gifver hö som uträknat finnes." En fin beskrivning av hur Anolfsbyn såg ut för mer än två hundra år sedan.

Skiftesdokumentet godkändes och undertecknades av de berörda markägarna i de utsedda vittnenas närvaro den 14 september 1773. Kartan på sidan 4 ut- visar hur åker, äng och övrig mark fördelades mellan de sex markägarna:

- A. utvisar Torkel Halfvardssons "fram och uthustomter samt åker. och eng," a & b är en humlegård som Torkel och Sven Hansson har tillsammans om 600 stänger. A & B utvisar Torkels och Svens gemensamma äng.
- B. utvisar detsamma för Sven Hansson
- C. utvisar detsamma för Erik Pehrsson, c&d är en humlegård som Erich och Jonas har tillsammans om 400 stänger
- D. utvisar detsamma för Jonas Nilsson
- E. utvisar Bryngel Jöranssons tilldelade marker och e är hans humlegård om 400 stänger
- F. utvisar detsamma för Lars Erichsson och f är hans humle.

Kopia av
Geometrisk Charta
öfver

Annolfsbyn

1 Hemman Krono Skatte, belägit i

Elfsborgs Län.

på Dahls Land, Nordahls Härad och Skålleruds Sokn;
4 1/2 Mil från Wenersborg, 5 Mil från Årval och 6 1/2
Mil från Norska Gräntzen vid Jacobsruds Tull, Enligt
Högwälbörne Baron General Major Landshöfdinge och
commendeur af Kongl: Majjts Sverds Orden Herr Mauritz
Fosses Höggunstige förordnande af den 10 April 1767,
afmätt en del i Sept: 1772, resten af mätningen för-
rat i Julij och Aug: samt Delat i Sept: Månad 1773, af or-
dinarie Landtmätaren Herr Magnus Beckmans Lag-
ligen tillförordnade vicarius och vice Landtmätare
Ol. Berger.

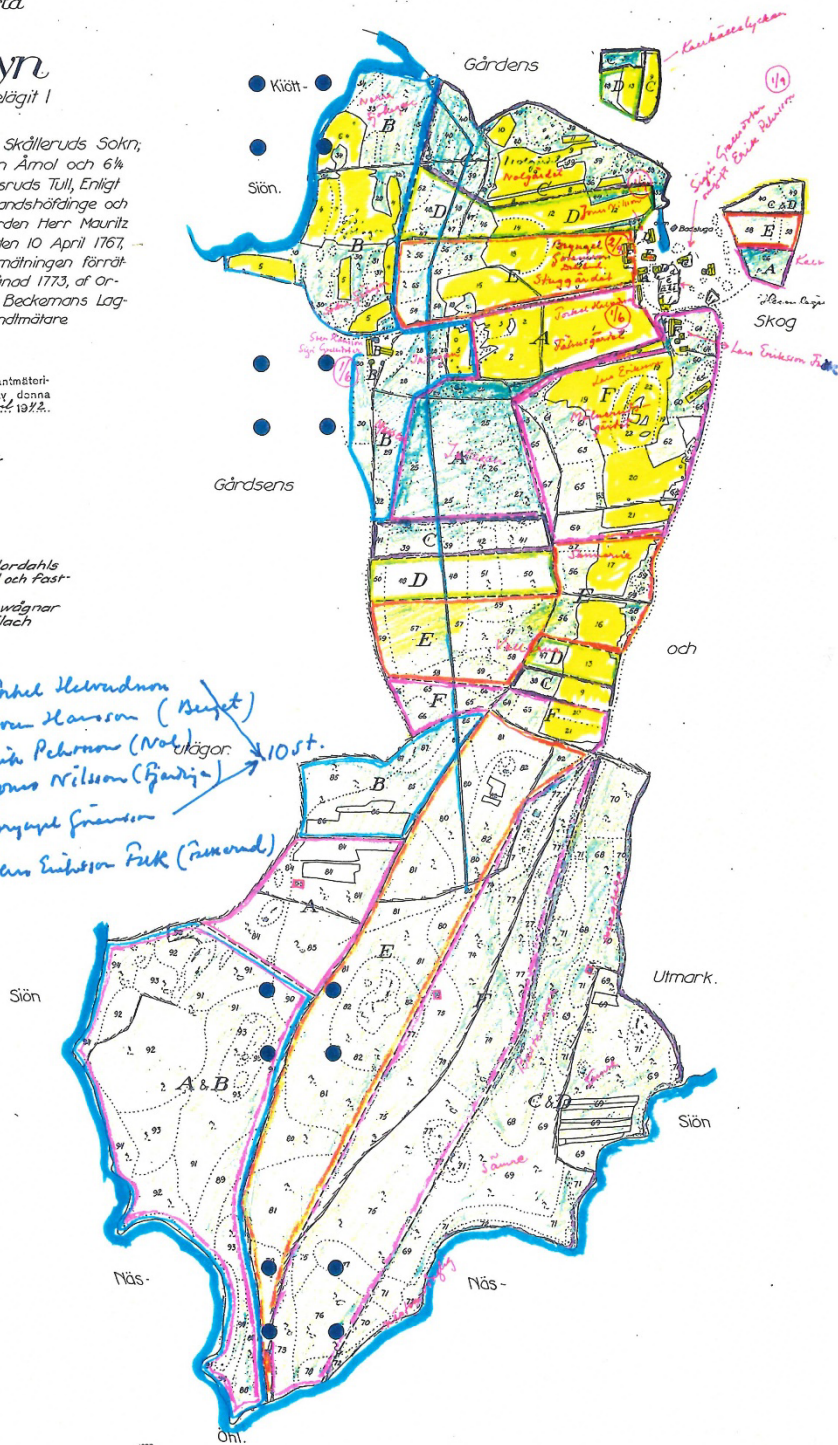
Rätt kopierad från ett i Kongl. Landtmäteri-
styrelsens arkiv förvarat exemplar af denna
karta; betygar Stenholms domstol den 13/2 1872.
Å tjänstens vägnar:

Stenholm

Abstrakt N: 4.

Åhr 1774 den 21 Februarij wid Nordahls
Härads winter Ting upwisst, somt gillad och fast-
ställd wittnar ut supra
På Tings Rätterns vägnar
Joh. Fred. Flach

- A = 5 Pihel Helander
B = 5 Sven Larsson (Nesjet)
C = 5 Erik Pehrson (Nesjet)
D = 6 Jonas Nilsson (Nesjet)
E = 5 Brynjel Fransson
R = 3-4 Lars Eriksson Frik (Nesjet)

0 100 200 300 400 500
Svenskt Alnsmått.

ENSKIFTET 1827-28

Allteftersom tiden gick blev hemmanet uppdelat i fler och fler fastighetsdelar. Visserligen hade storskiftet 1773 fördelat åker och äng så rättvist som möjligt i ett antal tegar mellan byns delägare. Men åren gick och skiftena blev fler och fler och därmed tegarnas antal fler och dess storlek mindre. Detta medförde naturligtvis olägenheter för byns bönder att bedriva ett effektivt jordbruk. Riksdagsbeslut i början av 1800-talet hade gjort det möjligt att lägga samman varje bondes tegar i ett skifte.

Två av byns jordägare ansökte hos Konungens Befallningshavande i Vänersborg att få sina ägor samlade till ett skifte. Lantmäteridirektören Olof Lund inställde sig därför i kronoskattehemmanet Anolfsbyn den 21 september 1827 för att utföra förrättningen. De sökande var häradsdomaren Anders Petersson och Jöran Jöransson.

Hur hade de båda blivit gårdsägare i Anolfsbyn? Jo, när Bryngel Dahlund dog 1819, 80 år gammal, delades hans fastighet i tre delar. Den första delen, om 25/144 mantal, ärvdes av sonsonen Göran Göransson ägare i Rinnen, Gunnarsnäs socken. Han hade blivit arvinge eftersom hans far Jöran Bryngelsson Dahlund dött redan 1806, endast 40 år gammal. Den andra delen, hälften så stor 25/288 mantal, ärvdes av dottern Maria Bryngelsdotter boende i Kopparbol i Dalskogs socken. Den tredje delen likaledes om 25/288 mantal fick dottern Elin Bryngelsdotter gift med häradsdomaren Anders Pettersson gårdsägare i Sverkilsbyn, Gunnarsnäs socken. När Maria Bryngelsdotter dog 1825 delades hennes lott i två lika delar om 25/576 mantal. Den ena delen tillföll sonen Anders Eriksson också han gårdsägare i Kopparbol. Han sålde sin arvedel till Arne Assrundsson och hans hustru Stina Svensdotter från Dalskog. Den andra delen ärvdes av omyndiga dottern Cajsa Erikssdotter.

Man kan lätt förstå hur besvärligt det blev, när den gamla hemmansdelens hus och tegar skulle fördelas på fyra nya ägare. Var och en av de fyra fick sina skifteslotter på åtta till nio olika ställen. Det fanns alltså ett stort intresse för dem och speciellt för Anders Petersson och Jöran Jöransson att få sina tegar samlade till ett skifte och få husen utflyttade på skiftena. Båda bodde i Sverkilsbyn respektive Rinnen och eftersom de redan ägde gårdar önskade de säkert sälja sina delar efter enskiftet. Så skedde också med Jöran Jöranssons del. Mera om det senare.

Häradsdomaren hade emellertid urusel ekonomi och tvingades snart efter enskiftet sälja Sverkilsbyn till kommissionslantmätaren Gyllenhoff och bosätta sig i Anolfsbyn. Cajsa Erikssdotter sålde sin del 1830 till nämndemannen Anders Eriksson. Övriga ägare voro Anders Nilsson d.y. 1/9 mtl, Nils Johnsson 11/72 mtl och Erik Larsson 2/9 mtl.

Som framgår av kartan på sid 8· hade alla nu nämnda sju ägare sina skiften på den östra delen av Anolfsbyn och ägde tillsammans 5/6 av kronoskattehemmanet. Den övriga sjättedelen låg på den västra sidan. Ägare där var nämndemannen och senare riksdagsmannen Anders Eriksson och hans släkting Magnus Gullbrandsson med vardera 1/12 mtl. Deras hustomter var belägna vid "Berget" och deras åkrar och ängar var redan samlade i sådana skiften att de ej behövde delta i förrättningen.

Anders Eriksson, som hade stort förtroende bland byns invånare, fick dock uppdraget att räkna fram värdet på byns samtliga hus inför flyttningen ut på de enskiftade ägora.

De övriga ägarna, som hade sina ägor samlade på ett färre antal skiften, motsatte sig förrättningen.

Den störste jordägaren, Erik Larsson 58 år gammal, förklarade sig nöjd med "hvad han nu i storskiften innehar och vill derföre icke ingå i någon kostnad för det sökta enskiftandet".

Efter att samtliga gått ut och besiktigat hemmanets inägor för "att de samma öfverse och granska huruvida det sökda enskiftet kunde anses verkställbart eller icke" samlades man nästa dag och kunde konstatera "at hemmanets inägor äro så beskaffade och hafwa sådant läge som är lämpligt för verkställigheten af enskiftet". Alla hade också upplysts om att de hade "sina ägotegar å flere ställen anlagde än Höga Enskiftes Förordningen tillåter". Alla blev överens och enskiftesförrättningen kunde iortsätta.

Härefter graderades inägorna med siffrorna sex till noll efter jordens bördighet. "Med spade öppnades jorden på mångfaldige ställen och jordmonens beskaffenhet och duglighet undersöktes och jämfördes". Delägarna uppmanades "at under denna ägotaxering iakttaga och följa all rättvisa mot hwarandra i de uppgifter och upplysningar som af dem kunna fordras och säkert leda till sann kännedom om jordmonens art och naturliga lynne, det delegarna under brukningstiden hafvit godt tillfälle at noga utröna och erfara, så at, huru som helst ägorne indelas, hwar och en af delegarna måtte finna sig nöjd med de ägor som honom tillfalla uti blifwande Enskiftet".

När ägotaxeringen var klar och godkänd enades man att uttaga mark för gemensamt bruk i framtiden. "Ler, grus och sandtägter woro icke af nöden, medan de uppfölle deras behov deraf med slike lägenheter å Utmarken". Där- emot ansåg de att "såsom allmän fiskebragd för delegarna må nu uttagas och afsättas en längd af Ett Hundrade Femtio alnar, longs åt stranden". Så tillkom allmänningen som på kartor benämns Fiskeplan. Den befintliga vägen ut- sträcktes till allmänningen för att man där lätt skulle kunna lägga i sina båtar. Vägen uttogs till tio alnars bredd. Dessutom bibehölls vägen till Västra Skogen för att man skulle komma till Köttsjön och Soldatstommem. Dessutom enades man om att "gemensamt uppena och till behöflig bredd och djup uptaga det deröwer inrättade diket, såsom aflopgrop för watnet från Kjötsjön till sjön Näshöl, på det hemmanets inägomader och mossar som pläga eljest årligen wid höst- och vårtiden, och äwen oftare, af Kjötsjöwatnet besväras och öfwersvämmas, må därigenom från sådan olägenhet och synbar skada befrias".

Nu hade man kommit så långt i förrättningen, att man skulle enas om vilka som skulle flytta ut och vilka som skulle bo kvar i byn. Jöran Jöransson begärde att få bo kvar och få sina ägor samlade söder om "gamla gatan" det vill säga ungefär där nuvarande vägen går västerut. Anders Peterson ville flytta ut från bytomten och begärde få sina ägor i ett skifte samlade på "hemmanets Södra ängar mellan Bergets ägor och Östra och Södra stranden av Näshölsjön och vidare åt norr".

Nils Johnsson, Cajsa Eriksdotters, förmyndare Anders Persson och tjugoårige Anders Nilson d.y. genom sin förmyndare, tretton år äldre sysslingen Anders Nilsson d.ä. ville alla först bo kvar på sin bytomt och få ägor samlade norr om Västra vägen upp till norra skogsmarken.

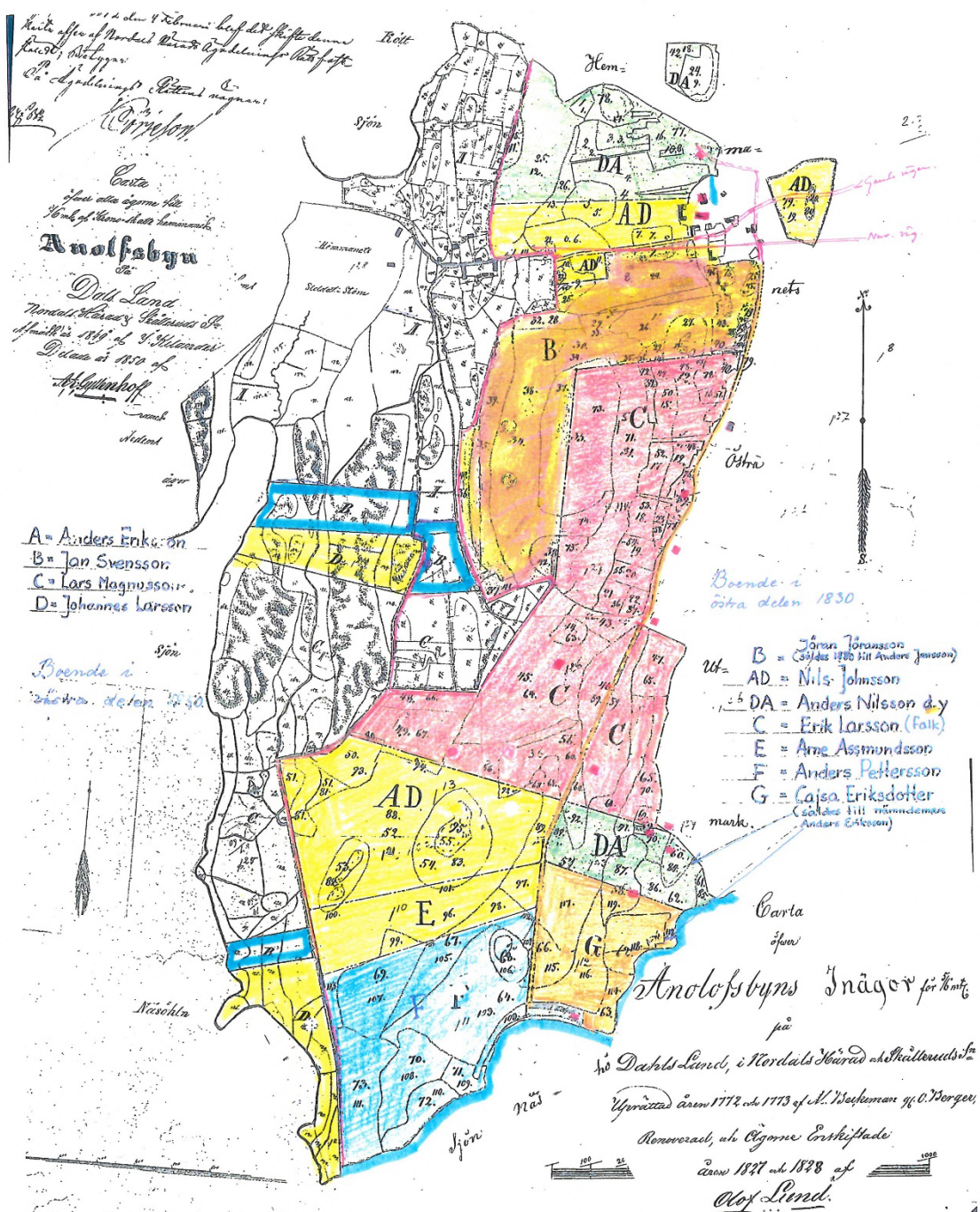
Erik Larson, vars far Lars Eriksson Falk flyttat ut från byn långt tidigare och givit sitt namn åt Falkerud, ville naturligtvis ha sina ägor samlade kring sin hustomt. Arne Assmundsson ville flytta ut och få sina ägor samlade "på Södra ängarne och norr intil det läge som HäradsDomaren Anders Petersson för sig begärt." Cajsa Eriksdotters förmyndare ändrade sig nu och anhöll "at hon måtte, med skyldighet at utflytta, få sine ägor uti enskifte samlade på Östra sidan intil de lägen som Arne Assmundsson och bemålde HäradsDomare för sig begärt". Nils Johnsson och hans son Anders Nilsson som var förmyndare för sysslingen Anders Nilsson, hade begärt sina enskiften på samma ställe. De drog nu lott om läget och då skulle Anders Nilsson d.y. få bo kvar och erhålla sin Ägo-lott på

hemmanets norra del". Men hur det nu kom sig enades de till slut trots lottdragningen att Nils Johnsson skulle bo kvar. Anders Nilsson d.y. fick flytta ut och erhöll sitt skifte "emellan Erik Larssons, Arne Assmundssons och Cajsa Eriksdoters planer."

Detta blev ej heller slutgiltigt. Året därpå kom Nils Johnsson och Anders Nilsson d.y. överens vid enskild inäodelning att dela på de enskiften de erhölet vid förrättningen året innan.

På så sätt erhölet Karl Karlssons farfars far Anders Nilsson d.y. ett skifte längst i norr benämmt Nol i stuga, dit husen från bytomten flyttades några hundra meter där flera av dem ännu i dag står kvar oförändrade. Han fick också ett skifte i södra ängen öster om vägen mellan Erik Larssons och Cajsa Eriksdotters skiften. Detta låg dock långt från hans boställe och han sålde det södra skiftet 1830 till nämndemannen Anders Eriksson som kunde lägga denna del till skiftet han köpt av Cajsa Eriksdotter. Dessa båda områden utgör det vi i dag kallar Adamserud. Anders Eriksson, som också ägde 1/12 mtl i Berget erhölet genom dessa båda köp ungefär 1/6 av hela Anolfsbyn. När alla var överens åtskildes de efter sex intensiva förrättningsdagar den 26 september 1827. Tomternas fördelning efter enskiftet framgår av kartan på sidan 8.

Ett år senare den 4 oktober [1828] inställde man sig igen för att fortsätta. "Sedan Enskiftesfördelningen blifvit under tiiden på Cartan verkställd, förelades nu Cartan på bordet för delägarne och deras Gode män til granskning och öfwerseende huru skiften woro derå inrättade och bestämdt uträknade, hwarefter företogs utstakningen af skiljelinierne dem emellan." Under de följande fyra dagarna inrösades rålinjerna "och för delägarna utwisades hwad dem hwar för sig tillkomma bör."

Efter några dagars uppehåll samlades man igen. Den 23 och 24 oktober genomgicks den "ägowidd som bör till åker upodlas hos den ene eller andre delegaren, som i sitt skifte bekommit mindre åkerfält än han förut innehafwit blef på marken bestämt utmätt". Nils Johnsson fick mest överskott av redan uppodlad åker, därför att han fått sitt skifte närmast de gamla bytomterna, där den mesta marken var uppodlad. Han blev därför den som fick uppodla mest åt dem som erhållit ouppodlad mark. Sålunda skulle han hos häradsdomaren Anders Pettersson uppodla ett tunnland och 31 kappland åker och hos sin granne i Nol i stuga inte mindre än två tunnland och 17 kappland. Inte så konstigt eftersom de fått

sina skiften längst i söder respektive norr, där åkrarna av naturliga skäl var minst uppodlade. Med åkerodling menades här "att det dertil utwisade fältet, skall derigenom befrias och göras rent för stenar, jordsatte undantagna, för stubbar, buskar och rötter, samt plöjas eller spadwändas och ordentligen hackas och harvas, samt där behofwet så fordrar även dikas, och i sine land inrättas, så at det är färdigt at af egaren i rätter tid besås". Man skulle också bestå med gödsel inte mindre än tre lass om en och en halv måltunna. Kunde man inte bestå med gödsel i tid fick man betala 16 shillingar per lass. Den med överskott på uppodlad jord måste också bestå med korn, havre och havrehalm under de tre första åren.

I ett särskilt PM hade man enats om att husen i den gamla byn skulle vara utflyttade inom tvenne års tid och den uttagna vägen till sjön "för åtkomst till de den vid nu belägne enskiften, bör där så nödigt finnes ordentligen utdikas och iståndsättas på det första året efter skiftets fastställelse". Husflytten var noga beräknade till totalt 189 häst- och 625 karldagsverken eller i pengar räknat 383 riksdaler och 10 shilling banco, vilket delades upp på delägarna efter hemmanstal. Någon delning av hägnadsskyldigheten begärdes ej utan den sköts på framtiden. "Hwad slutligen angår den å enskifteslotterna nu stående löf- och barrskogen, Ekarne undantagna så hafwa delegarna beslutat, att hwar och en af dem må inom fem års tid, afhugga honom tillhörande skog, nu stående inom grannens rålinier, såwida de derom ej annorlunda åsämjas." Så avslutades enskiftesförrättningen den 29 oktober 1828.

UTMARKENS SKIFTNING 1830

Den 2 augusti 1830 var det dags för nästa skiftesförrättning, då skogsmarken och byatomterna skulle fördelas. Jöran Jöransson hade vid denna tid sålt sin gård för 2500 riksdaler till Anders Jansson, som tillsammans med sin familj och sin mor och far flyttat till Anolfsbyn från Amundserud. Fadern Jan Olofsson hade varit en betrodd man och beklädde det viktiga uppdraget som kyrkvård fram till 1822 då han avsade sig uppdraget och hans efterträdare blev nämndemannen Anders Eriksson. Anledningen till avsägelsen var att han fått plikta för fylleri, en anmärkning som följer honom i husförhörslängderna under resten av hans liv.

Nämndemannen Anders Eriksson hade, som tidigare nämnts, köpt Cajsa Eriksdotters ärvda gård och Anders Nilsson d.y:s tillskiftade del norr om hennes och blivit en ganska stor jordägare i Anolfsbyn. Själv flyttade Cajsa och hennes man Sven Jonsson till Hult och bosatte sig där. Fördelningen av utmarkslotterna på det norra skogsområdet framgår av kartan på sidan 10. Magnus Gullbrandsson och Anders Eriksson på den västra sidan, Bergets tomtområde samt Erik Larsson på den östra sidan deltog ej i denna förrättning. De hade redan sina skogsmarker skiftade intill sina övriga ägor.

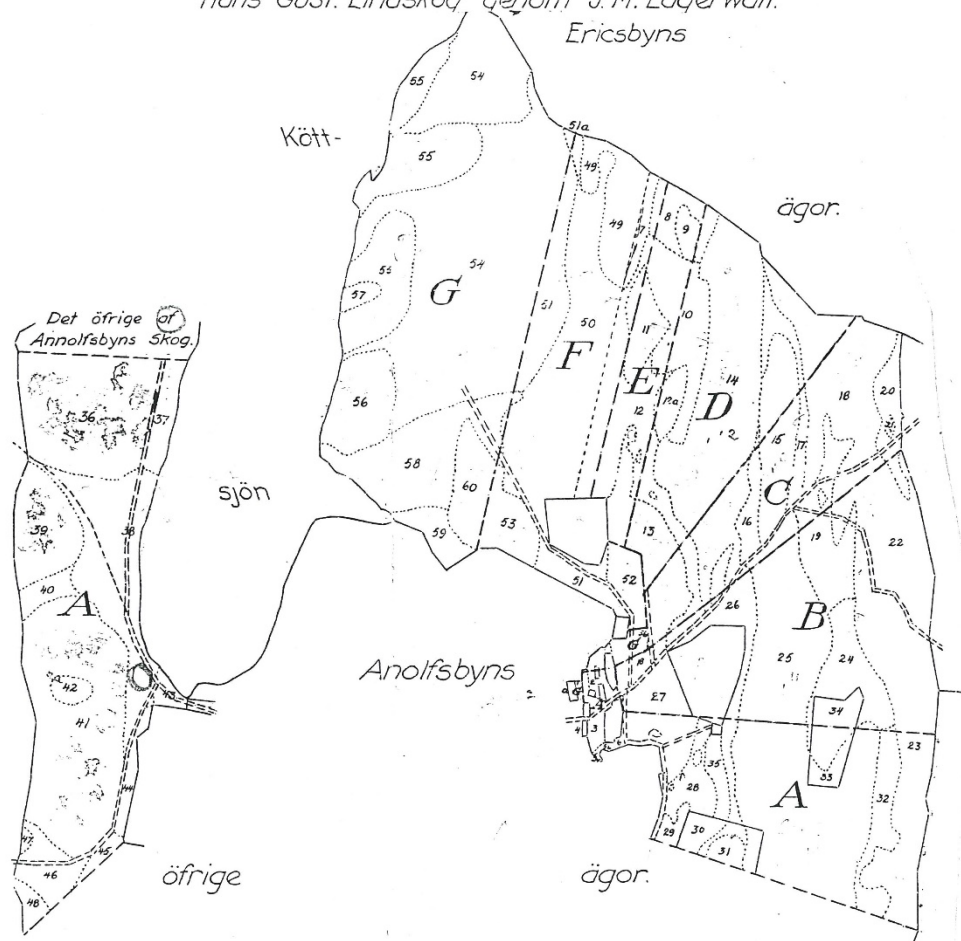
Med enskiftet fick Anolfsbyn i stort sett det utseende, som det har idag. >rängning blev säkert inte så omvälvande här som på andra håll. Dels var gårdsägarna relativt få, dels hade tre av dem redan flyttat ut från byn. Enskiftet inträffade ganska tidigt här i Anolfsbyn. Det påskyndades säkerligen av den hemmansklyvning, som skedde efter Bryngel Dahlunds död, då hans hemman uppdelades i tre skiften och gjorde det svårare att bedriva jordbruket effektivt på de 8-9 olika ställen, där tegarna var belägna. Hemmansklyvningen hade inte heller gått så långt här som på andra håll. Gårdarnas storlek varierade mellan som störst 2/9 mtl och minst 25/576 mtl. Det är klart att de två minsta avsevärt avvek från 1827 års stadga om hemmansklyvning, som angav som minsta hemmansdel 1/8 mtl. Mot den bakgrunden är det uppenbart att man i Anolfsbyn bröt mot förordningen, även om man var långt ifrån värst här. Det gick ej heller att följa förordningen. Med stigande barnkullar ökade kravet på

skiftessuppdelning vid arvsskifte.

Carta¹³
öfver Skogen till $\frac{1}{16}$ mtl. af Kr. Sk. hemmanet

Anolfsbyn

På Dals Land,
Nordals härad och Skällerud Socken
Afcopierad efter den af framl. förste Landtm. H. H. Lindskog
år 1793 författade Skogs Carta öfver hemmanet,
och Laga Skiftad År 1830 af
Hans Gust. Lindskog genom J. M. Lagerwall.
Ericsbysn

- A = 25/144 mtl. Anders Jansson (Söder om Landsvägen)
 B = 25/288 mtl. Anders Pettersson (Damerud)
 C = 25/576 mtl. Arne Assmundsson (Skepperud)
 D = 25/576 mtl. Anders Eriksson } (Adamsrud)
 E = 1/36 mtl. - " - }
 F = 1/12 mtl. Anders Nilsson d. y. (Neli Stuga)
 G = 1/72 mtl. Anders Nilsson d. ä (Fjerdings)

GÅRDARNA I BYN

I detta avsnitt kommer jag att följa upp vilka som bott på gårdarna och hur de skiftats efter byns sprängning och enskiftets genomförande fram till våra dagar.

Först beskrivs den största gården i byn, **Falkerud**, 2/9 mantal på kartan på sidan 8 betecknad med bokstaven C. Gårdarna betecknade med DA, AD, B och C hade dittills gått i arv och ägarna var därför besläktade med varandra. På Falkerud bor vid denna tid Erik Larsson (Falk), 60 år gammal, och hans tretton år yngre hustru Maria Assmundsdotter tillsammans med barnen Cajsa, Maria, Anders och Anna-Lisa födda mellan åren 1808 och 1821. När makarna dör med ett års mellanrum 1833 och 1834 är alla barnen omyndiga trots att de två äldsta flickorna är 26 respektive 23 år gamla. Kvinnan förblev omyndig fram till år 1863. Av bouppteckningen framgår att det var ett ganska välbärgat hem med många silver-, tenn- och kopparföremål bl.a. ett gammalt brännvinsredskap med tillbehör vägande 22 pund (cirka 11 kg) värderad till fem riksdaler och 24 shilling banco. Han ägde också en skattlagd mjölkvarn med ett par stenar i Ingriby ström värderad till 300 riksdaler.

Trots ett rikt hem och stor egendom visade det sig att hans skulder översteg behållningen med cirka 500 riksdaler. Av någon anledning hade han skuldsedlar med många personer i bygden. För att lösa dessa fick dödsboet begära hos häradstinget i Mellerud att få sälja del av de omyndiga barnens arvedel. Häradsrätten beviljade deras begäran. Så gick en del av den sedan minst 200 år tillbaka fäderneärvda jorden ur deras händer. Jonas Jakobsson från Backen i Skålleruds socken och hans hustru Anna-Lisa Magnusdotter från Ånimskog, äldsta dotter till Magnus Gullbrandsson på gården Berget, köpte 1834 1/18 mantal av sterbhuset för 1041 riksdaler och 32 shilling banco.

Skiftesdelning skedde på hösten samma år mellan de fyra barnen och Jonas Jakobsson. Delningen förrättades av kommissionslantmätaren, löjtnanten Gyllenhoff, som 1832 köpt Sverkilsbyn av häradsdomaren Anders Pettersson. Jonas Jakobsson fick "sina Inägor uti ett skifte Söderst sträckande sig på båda sidor Gatan". Området på kartan på sidan 12 är betecknat med bokstaven C.

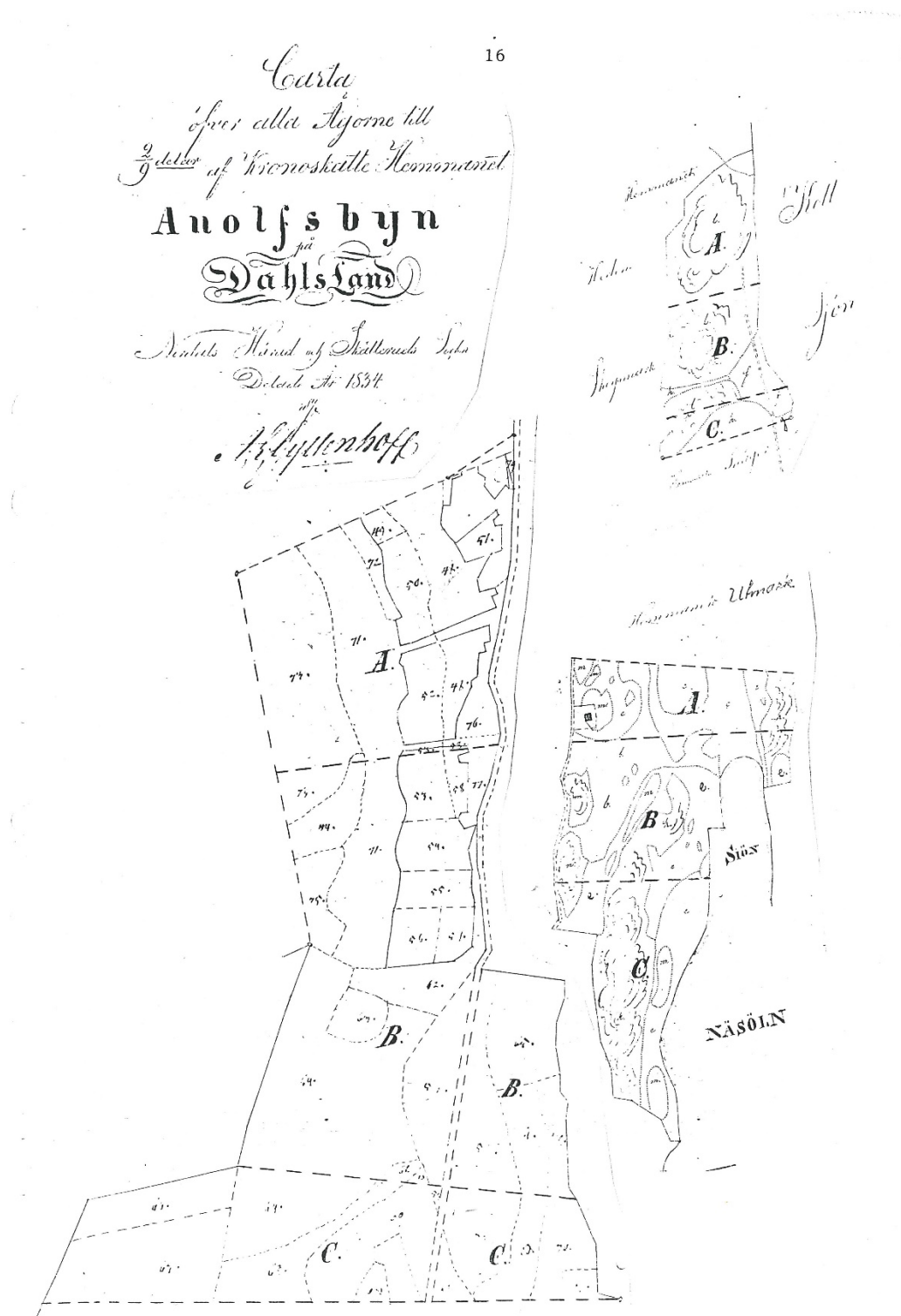
Detta område kallas av naturliga skäl Ängarna och har efter 1834 ej undergått några större förändringar. Sina utmarker fick Jonas Jakobsson vid Köttsjön och Östra skogen vid Näsöln också betecknade med bokstaven C. Jag återkommer till Jonas Jakobsson och Ängarna. Av de fyra barnen erhöll sonen Anders Eriksson 1/15 mantal i den norra delen betecknad med bokstaven A. I detta ingick humlegården och trädgården med fastigheten Falkerud. De tre flickorna erhöll tillsammans 1/10 mantal och deras områden är betecknade med bokstaven B.

På område A hade avskedade soldaten Per Heder av Erik Larsson 1821 fått upplåtit åt sig en bit mark vid den norra viken av sjön Näsöln, ett område, som han enligt Häradsrättens beslut skulle få ha kvar under sin och sin hustrus livstid. Detta godkändes också vid denna förrättning.

Av döttrarna kommer den äldsta att förbli ogift och tjäna som piga hos sina syskon och släktingar. Maria, den näst äldsta dottern, gifter sig med Lars-Magnus Andersson, köper ut svågern Anders Eriksson och bosätter sig på Falkerud, där också svägerskan Anna-Lisa bor.

Det mellersta området med beteckningen B inköptes 1838 för 1362 riksdaler och 24 shilling banco och brukas mellan åren 1838- 49 av den i vårt område kände kakel ugnsmakaren Anders Andersson och hans hustru Annika Jonasdotter. Hon var av den kända bergmanssläkten från Backen i Skållerud. Att de bosatte sig i Anolfsbyn är inte så konstigt eftersom Lars-Magnus på Falkerud och Anders var

bröder. Kakelugnar tillverkade av hans skickliga händer finns fortfarande i Anolfsbyn. Troligen har han också byggt det vackra röda huset som renoverat men i övrigt oförändrat ligger på tomten. Anders Andersson sålde tillbaka gården och flyttade själv 1849 med hustru Annika och sina sju barn till Hagen i Lotsbyn i Gunnars näs, där han fortsatte sin tillverkning av kakelugnar.

Anna-Lisa Eriksdotter gifte sig med Anders Andersson från Sundserud och de köpte till baka gården. För gården fick de betala 565 riksdaler. Genom köpet av kakelugnsmakarens gård blev de ägare till 1/12 mantal. Lars-Magnus Andersson hade också genom köp av sin broder fått sina ägor utökade med

1/60 mantal. Detta betydde att området med beteckningen B återigen fick skiftas. Nu mellan de båda svågarna. Kartan på sidan 14 visar, att Lars- Magnus Andersson erhöll området betecknat med B I beläget i direkt anknytning till hans gård Falkerud. Anders Andersson erhöll områdena betecknade med B II.

Efter skiftet ägde de båda svågarna lika stora ägor utgörande 1/12 mantal. Så gick ändå 1/6 mantal det vill säga 3/4 av den ursprungliga gården vidare i släkten trots faderns och svärfaderns skuldsättning.

Lars-Magnus och Maria fick tre barn, Paulus född 1844, Jakob Ludvig född 1846 och Vilhelmina född 1852. Pojkarna blev bygden trogna. De gifte sig med var sin av häradsdomarens Anders Jansons döttrar. Systemen Vilhelmina utvandrade till Amerika. Lars-Magnus Andersson blev änkeman 1862 och gifte inom kort om sig med Maja-Stina Olsdotter, en av pigorna i gården.

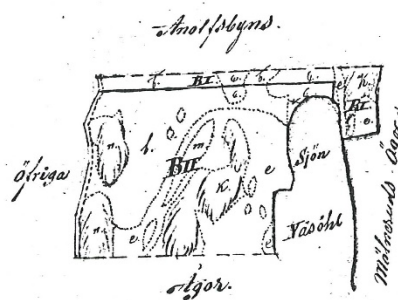
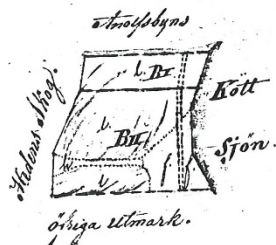
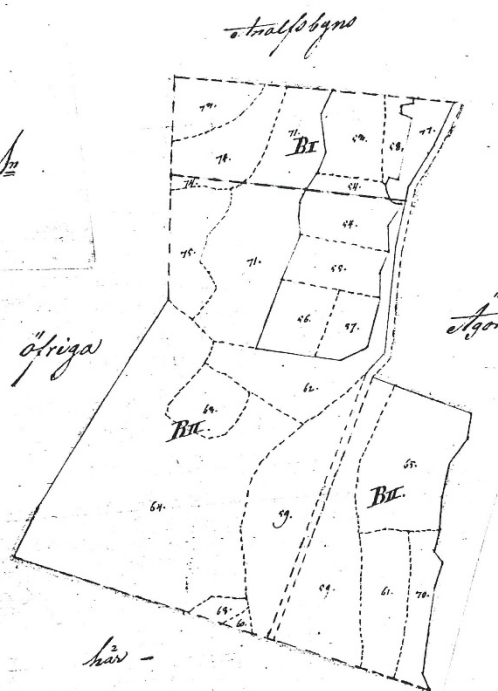
Äldste sonen Paulus är då 21 år och arbetar som många andra dalsländska ynglingar på Dalslands kanals tillblivelse. Vid faderns död 1878 övertar Paulus gården. Tillsammans med sin hustru, häradsdomarens dotter Maja Lisa Andersdotter, född 1845, får de nio barn. Två pojkar dör i späda ålder. Två flickor och en pojke utvandrar till Amerika. Äldsta dottern Alvina gifter sig med målaren Gustaf Andersson i Eriks byn. Den andre, som blir kvar i bygden är Georg Paulusson, som gifter sig med Augusta Jansson från Bränna. De övertar stället i Bränna. Georg tar sig efternamnet Dahl, när han gör militärjänst vid Fältjägarregementet. Deras son Erik Dahl övertar gården efter föräldrarnas död. Han är ogift och bor nu 79 år gammal på servicehuset i Skållerud. Han är vital och berättar gärna minnen från förr.

Inget av barnen övertog gården när Paulus Larsson dog 1908. Falkerud såldes. Till detta återkommer jag. Lars-Magnus Anderssons andre son Jakob Ludvig född 1846 gifte sig med häradsdomarens dotter Tilda född 1851. De övertog så småningom Domerud, men mera om det senare.

Hur gick det för den andre svågern Anders Andersson? Han köpte ju tillbaka till släkten sin namne kakelugnsmakarens gård på kartan betecknad med B II. Makarna fick fyra barn. En son Anders Gustaf försökte sig på stenhuggeri tillsammans med sin svåger Alfred Danielsson i Norge. Anders Gustaf blev med tiden sinnessjuk och slutade sina dagar på Sunnanå fattighus. Han vårdades en tid hos systemen och svågern men blev med tiden alltmer svårskött.

I november 1909 kom ett brev till Alfred Danielsson från brukspatronen på Uppered Axel R Jansson, som också var kommunalstämman och kommunalnämndens ordförande. I brevet meddelade han att plats för Anders Gustaf Andersson finns på Sunnanå fattiggård. "Det är därför bäst att, om Ni vill blifva honom kvitt, Ni ombesörjer, att han snarast möjligt blifver dithörs", skriver brukspatronen. Så omänskligt kunde man uttrycka sig vid seklets början.

Carta
öfver alla Ägorne till
1/10de af Kronoskatte Hemmanet
ANOLFESBYN
nä
Dals Land
Nordahls Härad och Skalleruds Å
delade år 1849.
af
A. Gyllenhoff

En dotter Emma fick två barn utom äktenskapet, Herman och Ida. Sedan Emma gift sig med Karl Botin från Åmål utvandrade de till USA. Barnen fick stanna hemma och uppfostrades först av morföräldrarna och sedan av mostern Hilevi och hennes man Alfred Danielsson. Svårt sjuklig och dåligt skrivkunnig skrev hon många brev till sina barn, där hon uttryckte sin längtan efter dem och

lovade att hon skulle skicka pengar till deras resa till Amerika. Det verkar inte som hon fick några svar och några pengar till resa lyckades hon inte samla ihop. När hon dött skrev hennes man ett gripande brev till barnen och klandrade dem för att inte ha skrivit till sin mor medan hon ännu levde.

Anders Anderssons näst äldsta dotter Ida gifte sig med Anders Jakobsson från Tångebyn, och den yngsta dottern Hilevi eller Hedvig, som hon också kallades gifte sig med stenhuggaren Alfred Danielsson född 1857 i Kopparbol i Dalskogs socken. Han hade som ung arbetat som stenhuggare i Östfold i Norge. Han träffade Hilevi vid besök i Sverige. De gifte sig 1886 och hon följde med till Norge, där de födde tre barn. När hennes föräldrar dog 1891 med åtta dagars mellanrum, flyttade Hilevi, Alfred och barnen hem, köpte ut Hilevis syskon Anders Gustaf och Emma samt hennes man i Amerika och tillsammans med svågern Anders Jakobsson och hans hustru Ida delade de upp fastigheten. Alfred Danielsson ägde 1/16 mantal och svågern 1/48 mantal.

Delningen ägde rum 1896 och ägornas fördelning framgår av kartan på sidan 16, där Danielssons ägor är betecknade med bokstaven A och Anders Jakobssons med bokstaven B. Observera att Anders Jakobsson ej erhöll några utmarksägor. Eftersom han var skomakare kom stället att kallas **"Skomakere"**. Familjen fick tio barn och gården var liten, varför man kan undra över hur den kunde föda en så stor barnaskara. Men med hjälp av skomakeriet gick det väl hjälpligt. De två äldsta sönerna tog båda värvning som soldater. Den äldste Johan blev fältjägare och tog sig namnet Löf medan Axel blev Eriksbyns siste indelte soldat och fick som seden var ärva rotens namn Ekman. Han tog avsked som soldat 1902. De övriga barnen flyttade alla ur byn utom sonen Adolf, som övertog gården tills han 1919 sålde den till dåvarande ägaren till Stommen, Abel Gustafsson.

Systrarna Hilda och Elin Svanbäck i granngården gifte sig med bröderna Magnus och Zacharias Johansson, båda skeppare på Vänern. Magnus köpte Skomakere 1934 av Abel Gustafsson och båda familjerna bosatte sig där. Zacharias omkom på Vänern 1946. Båten var för tungt lastad, fick slagsida och sjönk. Efter ett år hittade man den drunknade Zacharias. Evert Johansson Mellerud köpte fastigheten 1966 och har nyttjat den som fritidsbostad till oktober 1998, då den såldes till Britt-Marie och Bo Karlsson.

Alfred Danielsson drev jordbruk samtidigt som han fortsatte verksamheten som stenhuggare. Några prov på hans yrkesskicklighet kan man fortfarande hitta på tomten. Flera gravstenar på Skålleruds kyrkogård är hans verk, bland annat Hallings familjegrav. Vid den här tiden var det förmodligen inte alltid så väl ställt med grannsämjan vilket följande tyder på. Följande brev till Danielsson från byborna tyder på stark irritation:

"Vi undertecknade förbjuda härmed all sprängning eller åverkan i någon form av å våra ägor befintliga arbetade eller oarbetade berg och stenar, liksom vi förbjuda all bortforsling från våra ägor av därstädes befintliga vare sig särsprängda oarbetade eller arbetade stenblock även om något av Eder bearbetat block kan anses vara fullgjort arbete, och kommer trotsande av detta förbud att lagligen beivras. Anolfsbyn den 4 november 1920".

Brevet är undertecknat av alla fastighetsägare i Anolfsbyn och för att ytterligare understryka allvaret är namnteckningarna bevitnade av fjärdingsmannen Edvard Larsson

Karta

20

öfver ägora till 1/2 mtl.

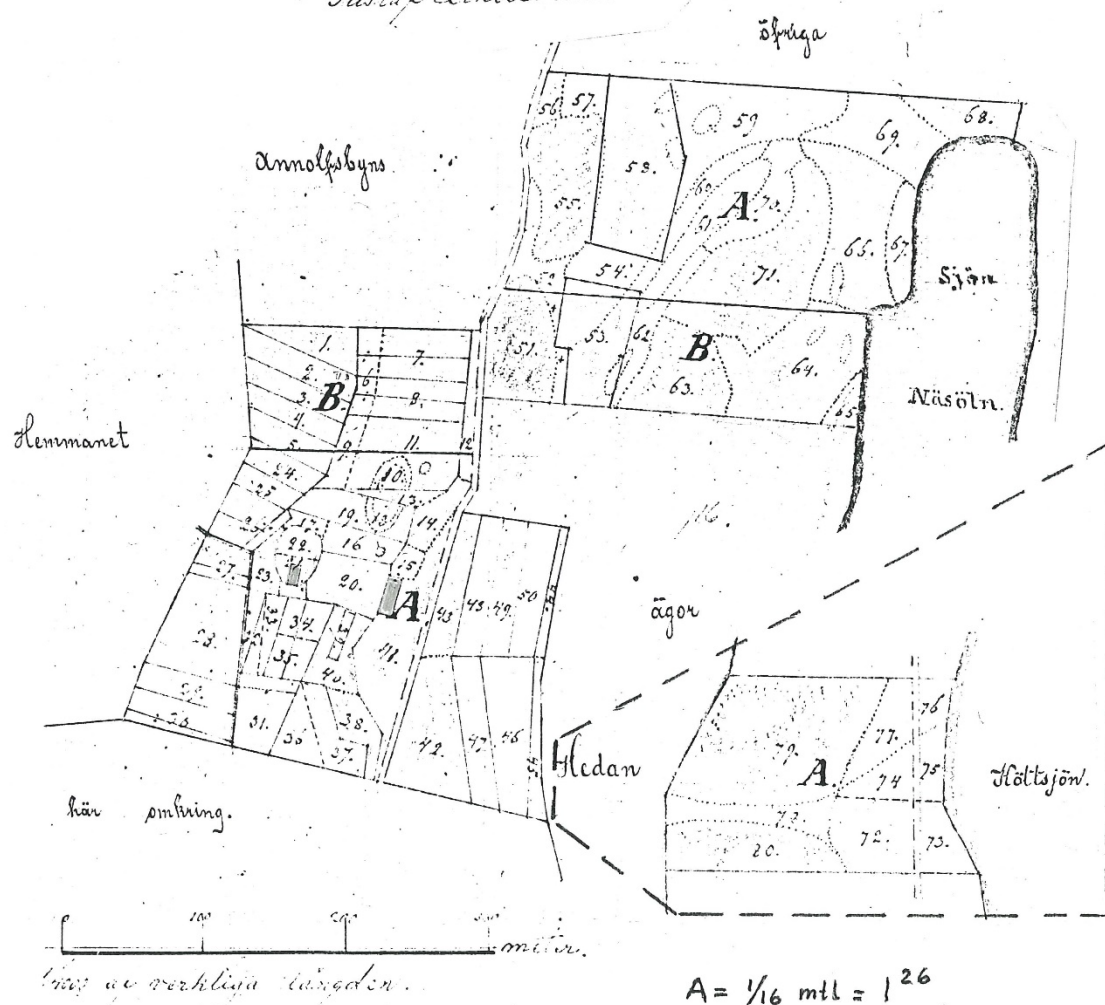
Annolfsbyn

ute

Skällvuds och Nordals h.

upprättad år 1896 af

Gustaf Lindeblad.

$$A = \frac{1}{16} \text{ mtl} = 1^{26}$$

$$B = \frac{1}{48} \text{ mtl} = 1^{27}$$

Över Danielssons tomt gick ett grävt dike som skulle avvattna ägora. Diket svämmade ofta över särskilt vid det sankta område, där Danielsson bodde. Detta medförde att jorden var svår att bruka och

hade han inte haft stenhuggeriet hade det varit svårt att leva på jordbruket. Diket blev en angelägenhet för hela byn, men om detta kommer jag att berätta i ett särskilt avsnitt. För övrigt var Danielsson en besvärlig herre. Stämningar till häradsrätten angående arvsskiften och gränstvister vittnar om detta. Det var inte underligt att han fick grannarna mot sig.

Makarna Danielsson fick fyra barn. Tre pojkar Hildor, Adolf och Artur och en flicka Hilda. Hon övertog gården och bodde där ogift tillsammans med sin tystlåtna bror Artur och inhysingarna Kristin från Skårsdalen med sin Eskil och en stor hund. Kristin sålde egenhändigt tillverkade pappersblommor i bygden. Adolf Alfredsson dog på gården 1919 i spanska sjukan tjugo år gammal. Äldste brodern Hildor var liksom fadern utlärst stenhuggare. Han gifte sig med Valborg och flyttade till Backa i Gunnarsnäs socken. De fick tre barn Gunnar Alfredsson boende i Nödinge, Elsa gift Gunnarsson nu pensionerad rektor i Skillingaryd och Ingeborg gift Olsson nu pensionerad speciallärare i Åmål. Gården testamenterades av Hilda till Ingeborg Olsson, som sålde den 1967 till makarna Greta och Nils Wallin från Stockholm. I och med försäljningen gick också denna del av de ursprungliga gården ur släktens ägo.

Greta Wallin har låtit avstycka två mindre tomter 1:49 och 1:50 som ägs av Lars Strungat, Kungsbacka respektive Urban Blom, Åsensbruk. 1997 sålde Greta Wallin fastigheten Anolfsbyn 1:26 till makarna Charlotte och Christer Nexmark boende i Oslo.

Jag återgår nu till skriva om **Ängarna**. Gården köptes 1834 av Jonas Jakobsson och hans hustru Anna-Lisa Magnusdotter. Jonas var måg till Magnus Gullbrandsson boende på gården Berget på västra sidan. Han var från Bränna. Jonas hade en besvärlig uppväxttid. Fadern hade hunnit med två äktenskap och tio barn innan han 58 år gammal avled av "lifsjuka". Femton år gammal ingav han och hans tre år yngre syster Karin följande brev till Tingsrätten i Mellerud:

"Som vi ännu ej hunnit den mandoms styrka, att med vårt egna värn kunna förmå tjäna tillräckligt till kläder och föda, så finner vi oss föranlåtna uti största ödmjukhet anhålla hos Välborne Herr Häradshövdingen och Lovliga Rätten om tillstånd, att av vår förmyndare Erik Larsson i Bränna, få lyfta var för sig 16 riksdaler 32 skilling rikssgäldsmynt av vårt hos honom innestående fädernearv som uppgår för båda till 566 riksdaler".

Tingsrätten biföll ansökan och den gnidne förmyndaren fick punga ut med pengarna, men några år senare efter "tryckande missväxtår" fick de åter begära hos häradsrätten att av förmyndaren få ut av sina innestående arvemedel, som då utgjorde omkring 300 riksdaler. Även nu blev ansökan beviljad.

Säkerligen kom arvemedlen väl till pass, när han som 30-åring köpte Ängarna. Även om nuvarande boningshus inte är det ursprungliga, finns det säkert byggnader på tomten idag som byggts av Jonas Jacobsson. Trots sin besvärliga uppväxttid fick han och hans hustru Anna-Lisa ett långt och lyckligt liv tillsammans. De blev 88 respektive 80 år gamla, höga åldrar för den tiden.

De fick fem barn, två flickor och tre pojkar. Flickorna flyttade från Anolfsbyn. Äldste sonen Anders Magnus sällade sig till skaran av skickliga hantverkare i Anolfsbyn. Han blev snickare och kom mest att tillverka likkistor. Dödligheten var hög och han hade fullt upp att göra. Nästa son, Jan-Jakob Jonasson född 1842, kallad den yngre för att inte förväxlas med en några år äldre namne i Anolfs byn.

I 40-årsåldern for Jan-Jakob några år till Amerika, men när Anders Magnus dör 1897, kommer han hem och tar under kort tid över gården tillsammans med yngste brodern Johannes Jonasson, som

tillsammans med hustrun Kristina Olsdotter flyttade in från Torgrinsbyn. Jan Jakob förblev ogift medan brodern Anders Magnus gifte sig vid 54 års ålder med den 22 år yngre Ulrika Elofsdotter från Dalskog. Deras lycka blev kortvarig endast sju år.

När Anders Magnus dör blir fyra barn, varav tre pojkar, faderlösa och omhändertas av olika familjer i Anolfsbyn. Axel ärver faderns händighet och blir en mycket skicklig finsnickare. Själv har jag ett par svarvade miniatyrvaser gjorda av honom. Han kom en gång kort före sin bortgång på besök till oss. Jag gick och mötte honom. Han sade till mig: "Gud vad du har förstört Fiskar-Augusts gamla fina stugan". Han ville att den skulle se ut som han mindes den från sin barndom.

Den yngste brodern Johannes och hans hustru Kristina, en resolut kvinna kan jag förstå, av vad jag hört berättas, får med nyttjanderätt en tomt vid vägen, där han 1898 bygger ett hus. Sonen Axel Jonsson och hans hustru köper fastigheten och får den avstyckad. Den kallas Skogsmyren och är på den ekonomiska kartan betecknad 1:30.

Gården Ängarna såldes 1899 till Johan Wilhelm Andersson, känd som "Ville i Ängane". Hans far Anders Arwidsson hade bott i Torgrinsbyn. Han var torpare och mjölnare vid kvarnen i Ingribybro. Sonen Ville hade varit i Amerika några år kommit hem och gift sig med Betty Johannesdotter och flyttat till gården Ängarna. Sonen William Johanson och hans hustru Hulda övertog gården 1928. I början av 1920-talet byggde William stugan (1:34), där Erik Santesson nu bor, och bosatte sig där med hustru Hulda och barnen Harry och Sonja samt Haakon Bergman, yngsta barnet av tre i hustruns första gifte. Wilhelm Andersson bodde sedan som änkeman i stugan. Han var en vital och skämtsam människa. Han överlevde sonen och dog 1947 i en ålder av 91 år.

Ängarna övertogs av Valfrid och Elin Östlund. De bodde inte här utan gården var utarrenderad. Under flera år arrenderades den av Astrid och Tage Larsson. De senaste åren har gården ägts av far och son Karl och Hans Östlund. Efter faderns död är Hans ensamägare.

Efter Wilhelm Anderssons bortgång bodde sonsonen Harry som nygift i den lilla stugan. Där föddes deras son Rune Johansson, arbetsförmedlare och känd socialdemokratisk kommunpolitiker i Mellerud. Harrys syster Sonja Rinnblad bor i Mellerud. Hon är en pigg 80-åring som har många minnen att berätta från sin uppväxttid i Anolfsbyn. Den lilla stugan såldes 1949 till Karl Holm. Han var en av de tre först anställda vid Åsens pappersbruk, där han under många år verkade som en erkänt duktig förman. Han pensionerades, blev änkeman, gifte om sig med Stina, och flyttade hit från Åsen. Tore och Aina Santesson köpte sedan huset som fritidsfastighet. Huset ägs nu av sonen Erik Santesson och hans fru Ulla.

Jag återkommer nu till Falkerud. Ingen av Paulus Larssons barn tog vid och gården såldes 1908 till Einar Jonsson. Denne var son till Jan Jonsson, som 1895 köpt "Fjärningen". Troligen har gården brukats av fadern tills sonen 1920 återkom från Amerika. Einar hade bildat familj i USA. Hustrun hette Anna Larsson och kom från Gunnarsnäs. De hade en dotter Sonja född 1915. När hon gifter sig 1936 med Vendel Rinnblad bygger man åt dem huset i backen, Anolfsbyn 1:32. Vendel Rinnblad drunknar i Näsöln 1944, när han är ute på isen och fiskar. Deras dotter Barbro (gift med inköpschefen på Håfreströms bruk Tord Mossberg) är endast fyra år när denna tragiska händelse inträffar. Sonja är sedan en mycket kort tid gift med Anders Svanbäck. Hon gifter därefter om sig med Oskar Mjörnstad och flyttar 1952 till Åsen. De får en son Arne som nu är arkivarie vid polishuset i Göteborg.

Huset i backen hyrs ut några år till byggmästaren Werner Claesson innan det 1962 säljs till Gustav

Johansson. När han dog 1970 såldes stugan till Uno Carlsson från Vänersborg. Einar Jonsson bodde kvar på Falkerud till 1962. Han flyttade då som en av de första gästerna in i det nybyggda ålderdomshemmet i Åsensbruk. Han blir över nittio år. Gården köps 1967 av Erik Karlsen från Nol som fritidsfastighet. Näste ägare blir fiskeriintendenten från Uddevalla Ulf Lundin. Han omkommer i en tragisk traktorolycka vid Ingribyn 1976. Dödsboet säljer gården till Lars och Inger Ihren, som i slutet av året 1995 i sin tur säljer till nuvarande ägarna Britt-Marie och Bo Karlsson från Mellerud.

Jag har nu berättat om vad som hänt fastigheten som vid enskiftet 1828 tilldelades Erik Larsson. Den var då byns största egendom. I dag har den skiftats i nio tomter och ingen är i den gamla släktens ägo.

Nol i stuga

Jag fortsätter nu beskrivningen av gårdarna på den östra sidan, som skiftades vid laga skiftet 1828. Jag börjar längst i norr med gården Nol i stuga, som onekligen är byns mest intressanta gård. Dels har den oavbrutet varit i släktens ägo i generationer eller nära 400 år, dels är den i stort sett i oförändrat skick sedan utflyttningen från byn för mer än 175 år sedan.

Vid tiden för laga skiftet 1828 ägdes gården av tjugoårige Anders Nilsson, kallad den yngre för att ej förväxlas med sin tretton år äldre syssling i granngården, som också hette Anders Nilsson. Anders Nilsson den yngre var endast tre år gammal, när hans far Nils Andersson dog 1811. Modern gifte om sig med Bryngel Svensson från Heden. Troligen sköttes gården av de nära släktingarna Nils Jonasson och hans son Anders Nilsson den äldre. De var också förmyndare för Anders Nilsson d.y. och biträdde honom under laga skiftesförrättningen.

Efter enskiftet tar Anders över ansvaret för gården, flyttar husen från byn till läget där man i dag kan se dem. Att det är Anders som gjort det bevisas av att han ristat sitt namn i en bjälke. Han gifter sig med Britta Larsdotter och de får sju barn, fyra pojkar och tre flickor. Äldste sonen Johannes född 1831 gifter sig och flyttar till Kopparbol i Dalskogs socken. Äktenskapet blir barnlöst. Anders äldsta dotter Maja född 1834 bosätter sig i Gunnesbyn i Dalskog. Christina född 1837 gifter sig med Johannes Larsson, Halängen i Dalskog. Familjen emigrerar till USA. Tredje dottern Lena född 1842 gifter sig med Karl Svensson från Åsnebyn i Holms socken. Denne lämnar familjen och utvandrar till Amerika, där han efter några år "uppgives vara död". Lena med sina två döttrar flyttar till brodern i "Nol i stuga", där hon av sorgen, och ovissheten efter sin man blir "sinnesrubbad".

Näst äldste sonen Karl-Magnus Andersson född 1845 övertar släktgården, gifter sig med Sofia Andersdotter, vars far brukat gårdar i Åsnebyn och Östevatten innan han efter hustruns död flyttar till dottern i Anolfsbyn där han avled 1914.

Näst yngste sonen Anders-Gustaf född 1851 undandrog sig nattvardsläsningen, varför den vördade prosten Olof Fryxell tvingades be rotens ordningsman Abraham Andersson, Torginsbyn, "att å mina vägnar samt i vittnens närvaro tillsäga Hemmasonen Anders-Gustaf född 1851 d. 18/1, son till Eg. Anders Nilsson i Anolfsbyn, att han infinner sig i Skålleruds kyrka Söndagen den 21 nästkommande Juni emedan jag då efter Vårkyrkostämmans slut, har att samtala med honom angående hans Nattvardsläsning. Det vor väl om hans fader vore tillstädes vid detta samtal. Ör d. 28 maj 1868. Vålvilligen. O. Fryxell."

Anders-Gustaf var gift två gånger och fick i de båda äktenskapen sammanlagt tio barn. Han var torpare

i Heden, Tångebyn, Blekan och sist Gunnesbyn, alla belägna i Dalskogs socken. Han avled i Gunnesbyn 1933.

Den yngste sonen Alfred född 1854 stannade också i Anolfsbyn. Han gifte sig med Emelia Jansdotter. Alfred köpte Köl (Anolfsbyn 1:22) 1882, men mer om det senare. De fick sex barn. En son Oskar blev byggmästare i Mellerud. Två söner dog i tjugoårsåldern i Anolfsbyn.

Karl-Magnus och hans hustru Sofia tog alltså över den gamla släktgården. De fick fyra barn. Johan född 1884 avled 1950 ogift i Amerika. Stina född 1885 och Anna född 1894 bor kvar ogifta hos sin bror Gustaf Karlsson född 1888, som övertar och brukar gården. Han gifter sig med Hilma Jonasson från Gunnarsnäs. De får sonen Karl Karlsson, som tillsammans med sin hustru Birgit nu äger den gamla anrika gården.

Det är märkligt och högst ovanligt att en och samma gård lever kvar i samma släkts ägo i 400 år och att den i en obruten kedja har ägts och brukats i nio generationer. Karl Karlsson vårdar ju sitt arv på sitt sätt. Som den naturvän och lyriker han är anser han att även gårdar skall få åldras, och nog känner man att man förflyttas åtskilligt bakåt i tiden när man på gårdsplanen möts av en vild växtlighet med en slösande blomsterprakt och åldriga omålade hus, som nötts av tidens tand.

Närmast söder om Nol i stuga ligger gården **Fjärdingen**. Det är den enda gård, vars hus förblivit kvar på den gamla byatomten. Av gamla kartor att döma ligger troligen den nuvarande mangårdsbyggnaden på den allra äldsta husgrunden. Namnet Fjärdingen har gården fått, då den med tiden kom att omfatta 1/4 av hela hemmanet Anolfsbyn. Vid tiden för laga skiftet ägdes gården av 70-åriga Nils Jonasson. På gården bodde också brodern Anders Backman häradsjätaren och profossen med fru och sju barn. Hans sonson var backstugusittaren Anders Backtnan, som bodde i Åsnebyn i Holms socken och som August Bondesson så ömhjärtat berättar om i sin bok "Historiegubbar på Dal". Hans vänliga och försynta sätt och hans varma gudstro påminner starkt om hans sentida ättling i granngården.

Nils hade ytterligare en broder, Olof, gårdsägare i Kärr i Dalskog. Om brodern Anders som profoss verkställde straffen så fick Olof som häradsdomare vara med om att döma ut straffen.

Nils Jonasson gifte sig med kolarbonden Anders Hedrnans dotter Ingrid Andersdotter. Anders hade i sin ungdom varit soldat för Heden, därav namnet, och enligt traditionen blivit tillfångatagen men lyckats rymma och återvända till hembygden och bli gårds gare i Heden. Nils och Ingrid får tre barn. En dotter gifter sig och flyttar till Gunnarsnäs. En son dör ung och en son, Anders född 1795, övertar gården. Då han var tretton år äldre än sin granne, sysslingen Anders Nilsson, korn han att kallas Anders Nilsson den äldre. Nils Jonasson blev 80 år och överlevde sonen Anders som blev endast 44 år. När Nils hustru dog endast 33 år gammal gifte han om sig med Britta Andersdotter från Bränna. Äktenskapet blev barnlöst. Nils överlevde även henne.

Sonen Anders Nilsson d.ä. gifte sig 1819 med sin syssling Anders Nilsson d.y:s syster Maria. De fick samma år en dotter, som gifte sig med Eriksbyns soldat Carl Falk, men lyckan för det unga paret blev kortvarig. Maria dog 1820 endast 22 år gammal av "håll och stygn" detsamma som lunginflammation. Anders gifter om sig med Cajsa Olofsdotter född i Dalskog 1792 och de får tre barn, som alla vid vuxen ålder flyttar ur byn.

När Anders dör gifter Cajsa om sig med Johan Ryhrfelt, som varit soldat för gården Ryr i Skållerud innan han blev jordbrukare i Torp, Holms socken och Kroken i Skållerud. Som änkeman gifter han om

sig med Cajsa och bosättersig på Fjärdingen. Husförhörslängden skvallrar om att äktenskapet inte blir så lyckligt: "han vistas icke när hustrun frivilligt. Boskillnad skedd förrättad av riksdagsman Anders Eriksson, till gemensam belåtenhet och befrämjande av bättre hushåll". När Cajsa dör säljer barnen sina arvedelar till kyrkvärden och häradsdomaren Anders Jansson [Jonas Andreasson?], som redan tjugo år tidigare hade köpt Jöran Jöranssons gård söder om den gamla vägen, på enskifteskartan på sidan 8 betecknad med bokstaven B, på dagens ekonomiska karta betecknad Anolfsbyn 1:41.

Eftersom Anders Jansson i början av 1850-talet säljer ungefär hälften av sitt skifte söder om Ängarna (Anolfsbyn 1:22), så utgör Anders Janssons fastighet norr och söder om stora vägen cirka en fjärdedel av Anolfsbyn och har sedan dess fått heta Fjärdingen. Anders Jansson hade redan 1840 köpt Domerud, varför han 1850 ägde mer än en tredjedel av all Anolfsbyns mark. Han blir därmed den absolut störste jordägaren i Anolfsbyns historia. Han fick dock inte länge njuta av sitt lilla imperium. I mars 1854 är han tillsammans med några andra bybor ute på Näsölns is och råkar ramla och slår sig så illa, att han avlider.

Sockenadjunkten Anders Lindbäck, den s.k. Silbodalsprästen som vid denna tid tjänstgör i Skållerud, anger i dödboken fylleri som anledning till att hans aktade kyrkvärd dött. Hustrun Lena-Lisa Johansdotter gifte året därpå om sig med Skomakar-Karl, det vill säga Karl Andersson från Eriksbyn, vars bror Abraham Andersson i Torgrinsbyn var gift med en dotter till Karls hustru. Karl blev alltså styvsvärfar till sin egen bror. Karl var en mycket skicklig fiolspelare, som ofta spelade på danstillställningarna i bygden. Det påstods om honom att han hade en övernaturlig begåvning. När han spelade kunde ingen stå still.

Flera av den avlidne häradsdomarens barn kom att sprida sig i bygden. Johannes blev ägare i Anolfsbyn och sedan i Eriksbyn. Maja Lisa och Matilda gifte sig, som tidigare nämnts, med bröderna Paulus och Ludvig Larsson och bosatte sig på Falkerud respektive Domerud här i Anolfsbyn. Sofia gifte sig med skraddaren Karl Holmberg och bosatte sig också i Anolfsbyn. Yngste sonen Anders Martin, född samma år som häradsdomaren dog, övertog Fjärdingen efter styvfaderns död 1883. Nog kan man säga att den janssonska dominansen var stor i Anolfsbyn.

Av de övriga barnen dog två i unga år, Jan Jacob utvandrade till Kristiania i Norge och August utvandrade ända till Australien. Den sistnämnde är så intressant, att om honom kommer jag att skriva ett särskilt avsnitt.

Hur har man fördelat sig på de tre gårdarna? Det finns inga bevarade handlingar, som utvisar detta. Men det kan vara så här. När Anders Jansson 1830 köper gården söder om gamla landsvägen flyttar han in med sin hustru, förstfödde sonen Johannes, och sina föräldrar. När han sedan köper Domerud 1840 flyttar Anders och Lena-Lisa med sina fyra barn dit, medan de gamla föräldrarna bor kvar. När de båda sistnämnda dör i början av 1850-talet köper Anders Jansson gården norr om vägen, river husen söder om vägen och på Fjärdingen finns i fortsättningen endast ett boställe. Det fina huset på Fjärdingen byggs förmodligen då och Anders Jansson har troligen haft för avsikt att flytta dit. Ett ståndsmässigt boställe för en häradsdomare. Döden kommer dock emellan.

Skomakar-Karl gifter sig med änkan och flyttar in på Domerud, medan äldste sonen Johannes med sin hustru Eva Johannesdotter från Frestersbyn i Ör flyttar in på Fjärdingen. Johannes lämnar gården 1885 och flyttar till Eriksbyn. Gården övertas av yngste brodern Anders Martin, som gifter sig med pigan i gården, Hedvig Ekman, inflyttad från Holms socken, dotter till f.d. sergeanten Gustaf Ekman, Eriksbyn. Som änkeman bodde Gustaf som inhysing i Anolfsbyn. Det påstods om honom, att han

"kunde springa Upprud-Mellerud fortare än en häst."

När Anders Martin dör 1894 säljer dödsboet Fjärdingen till Jan Jonsson, som med sin hustru Matilda Erik dott& och nio barn flyttar till Fjärdingen från Ankölserud i Tisselskog. Av barnen utvandrar inte mindre än fem till Amerika. Som tidigare nämnts blir Einar Jonsson ägare till Falkerud, medan de tre yngsta syskonen blir kvar i bygden. dock ej i Anolfsbyn. När Paulus Larsson dör 1908 och ingen arvinge vill ta över säljer dödsboet Falkerud till Jan Jonson. Denne säljer å sin sida fjärdingen till Gustaf Olsson från Hällan i Gunnars näs socken, som äger gården i fem år.

Näste ägare blir Karl Johansson och hans hustru Alma Jonasdotter, som flyttade hit från Dalskog. De får flickorna Hildur och Linnea. Hildur finner sin make Oskar Svanbäck i granngården Berget och Linnea gifter sig med sin kusin Gunnar Johansson från Dalskog. Efter Linneas bortgång lever Gunnar ensam kvar på den gamla fina gården Fjärdingen.

Adamserud

Strax efter att laga skiftet genomförts köper nämndemannen och blivande riksdagsmannen Anders Eriksson av Cajsa Eriksdotter hennes tilldelade skifte, som kom att kallas Adamserud. Varifrån namnet härrör har jag inte lyckats lista ut. Någon Adam, som har med gården att göra har jag inte funnit. Anders Eriksson köper också Anders Nilssons skifte (Anolfsbyn 1:46) och därmed får gården den omfattning som den har i dag. Anders Eriksson bor på gården Berget och brukar både den och Adamserud fram till 1854, då han flyttar till Nordkärr. Sonen Anders Andersson brukar därefter de båda gårdarna fram till 1861, då han flyttar till Hökeliden i Holms socken.

Hur gårdarna Hökeliden, Berget och Adamserud byter ägare är ganska intressant. Makarna Johannes Andersson och Cajsa Svensdotter, ägare i Eriksbyn, köper 1/8 mantal i Hökeliden. Kort tid efter köpet dör Johannes och sterbhuset byter till sig Anolfsbygårdarna taxerade till 1400 riksdaler av Anders Eriksson och hans hustru Maria Andersdotter i Nordkärr mot 1/8 mantal "å rå och rörshemmanet Hökeliden taxerad till 2300 riksdaler".

Riksdagsmannens son Anders Andersson lämnar sina efter fadern ärvda uppdrag och flyttar med sin familj från Berget till Hökeliden. Gårdarna i Anolfsbyn arrenderas av Erik Persson gift med en syster till nämnda Cajsa Svensdotter. De brukar gårdarna i fem år, varefter arrendet övertas av Jonas Jakobson, ägaren till Ängarna. Cajsa Svensdotter gifte om sig. Den nye maken hette också Johannes Andersson och var en av bröderna i en känd och duktig brödraskara i Eriksbyn. Cajsa och Johannes bosatte sig i Ersdalen i Eriksbyn. Det nya äktenskapet blev barnlöst, men i första giftet hade Cajsa fyra barn.

Sönerna Karl och Alfred i äktenskapet med Johannes övertar nu gårdarna i Anolfsbyn. Karl Johannesson blir ägare av gården Berget och gifter sig med Maja Jonasdotter, dotter i granngården Storevall. Till honom återkommer jag när gården Berget beskrives. Den andre sonen, Alfred Johannesson, gifter sig med Maja-Stina Andersdotter från Kopparbol i Dalskog och övertar ägandet av Adamserud. Sannolikt byggs huset på Adamserud vid denna tidpunkt, omkring 1870. Byggmästare är antagligen styvfadern Johannes Andersson, som tillsammans med brodern Erik byggt liknande dalslandsstugor åt syskonen i Torgrinsbyn, Ersdalen, Edet och Skålleruds stom på 1860- talet.

Maja-Stina och Alfred får fyra barn. Äldst är Johan, som så småningom tar över Adamserud. Två år yngre Hilda dör endast fem år gammal. Hilma född 1884 gifter sig med Karl Wilhelm Uppström och bosätter sig i den gamla pittoreska och omålade gården i Torgrinsbyn. Deras son Ernst äger nu stället.

Yngste sonen Anders Gustaf övertar farföräldrarnas gård i Ersdalen, Eriksbyn. Sonen Erik Alfredson äger nu den gården. Alfred Johannessson dör endast 49 år gammal 1895 och änkan Maja-Stina och barnen flyttar till Ersdalen och Adamserud utarrenderas några år till Jonas Jacobssons i Ängarna yngste son Johannes Jonsson, som några år varit köpman i Ingribybro, och hans familj. Som jag tidigare beskrivit blir han efter några år ägare till Skogsmyren, ett litet vackert rött hus invid vägen i Anolfsbyn.

Johan Alfredsson gifter sig 1902 med Maja Johansdotter från Dalskog. Hon var syster till Karl Johansson från Trollungebyn i Dalskog. Det är han som 1913 köper Fjärdingen. Maja och Johan får fyra döttrar och en son. Sonen dör i sitt första levnadsår. Äldsta dottern Valborg född 1903 gifter sig med Emil Eriksson i Eriksbyn. En dotter till dem, Astrid, gift med Roland Pettersson bor nu i den vackra "Uppistuga" i Eriksbyn. Näst äldsta dottern Dagny född 1905 finner sin make Vendel Jansson i granngården Falkerud.

Han är yngste sonen till Jan Jonsson och alltså bror till Einar Jonsson, som efter sin elvaåriga amerikavistelse övertar Falkerud. Dagny och Vendel bosätter sig i Bränna. De får inte mindre än åtta barn, varav en dotter Daga gifter sig med Arne Krantz. De bor nu på en från Adamserud avstyckad tomt (Anolfsbyn 1:47). Dagny bor som pigg och berättarglad 93-åring på Skållerudshemmet. Den tredje dottern Ester gifte sig med Bertil Jansson i Dansbo i Dalskog.

Efter Johans och Majas frånfälle övertog den yngsta ogifta dottern Gunhild ägandet av gården fram till sin död 1964, då Ester Jansson blev ägare. -När Ester dör 1990 köpte sonen Lars-Åke ut sin syster Marianne och ägde gården fram till slutet av 1996, då den såldes till Karin och Bo Thorsenius från Vänersborg. Härmed gick gården efter att ha ägts i fyra generationer ur släktens ägo. En knytning finns dock kvar. Daga Krantz äger nu en bit av Adamserud, där hennes morfars far för omkring 125 år sedan byggde den fina dalslandsstugan på tomten och bosatte sig där.

Ytterligare två avstyckningar från det ursprungliga Adamserud är gjorda. Samtidigt med att avstyckningen 1:47 skedde 1963 gjordes ytterligare en avstyckning benämnd 1:48. På denna tomt uppfördes en mindre fritidsstuga, som uthyrdes och senare flyttades till Ingribyn. På platsen byggde 1979 Lars-Åke Jansson det bostadshus, som nu ligger på tomten och bodde där med sin familj. Fastigheten 1:48 köptes 1988 av Katarina Kjörling och Tomas Johans-son, som nu bor där. Den senaste avstyckningen, på 1:51, har nyligen skett, där Rose-Marie Johansson och Jörgen Jacobsson uppfört en bostadsfastighet. Av den gamla stamfastigheten Adamserud har sålunda bildats fyra fastigheter. Alla med åretrunt boende.

Domerud

Jag övergår nu till att beskriva gården längst i söder på 1828 års enskiftes-karta betecknad med bokstaven F. Som jag tidigare beskrivit hade gården tillfallit häradsdomaren Anders Pettersson och hans hustru Elin Göransdotter genom hustruns arv efter sin far Bryngel Dahlund. Gården bestod av 25/288 mantal med mycket liten uppodlad yta. Som mest bestod marken av hårdvalls- och madängar. Hit flyttade häradsdomaren och hans maka 1832, sedan de av ekonomiska skäl blivit tvungna sälja gården i Sverkilsbyn (se kartan sid.8).

Manbyggnad, ladugård och fähus flyttades från den gamla byn och uppfördes på den nya tomten. Manbyggnaden "en bobyggnad med tvenne bottnar under skiffertak, är inrättad med tvenne rum inunder och ett öfver" låg på gårdsplanen framför den gamla lindallen. Den revs 1924 och ersattes av

nuvarande bostadshus.

Anders Pettersson var en besvärlig herre och levde inte alltid som det anstår en häradsdomare. En gång instämde han drängen Jakob Andersson från Frestersbyn till häradsrätten för att denne gått från sin drängtjänst hos häradsdomaren. Drängen förklarade, att han inte alls olovligt avvikit från tjänsten. Han menade, att han blivit utkörd och uteläst "och att jag aldrig skulle få komma inom hanses dörr och att han skulle skjuta ihjäl oss". Häradsdomarens hustru "hårluggade mig och uppbrände mig i mitt ansikte, så jag fick flera blåsor, samt yttrade, att hon skulle köra eldgaffeln tvärt igenom mig. Ej nog med detta, utan sedermera tog hon vatten ock höste över mig och med en sådan välfägnad måste jag på dörren mitt i natten, både hungrig och trött. Han säger, att jag ej kunde uträtta hanses ärenden för fylleri skull, men det måtte han lagligen kunna bevisa, ty jag vet ej att jag någonting försummat och vill jag för min del önska, att jag aldrig påträffas så ofta med denna last som vad han gör". Av vad som framgår av detta vittnesmål och de ofta förekommande pig- och drängbytena enligt husförhörslängden så var sannolikt häradsdomaren ingen god hus bonde och inte heller hans hustru Elin.

Den 2 maj 1830, medan han ännu bodde i Sverkilsbyn "förärade" han till Gunnarsnäs kyrka "en ganska vacker och dyrbar ljuskrona, vilken gåfva med betydande af tacksamhet mot gifvaren samt med fägnad, att sålunda se en tillökning i Guds hus prydnad." Kan detta vara avlat för ett syndfullt leverne?

Hans ohederliga och oordentliga levnad medförde, som framgår av Nordals Härads förmyndarskapshandlingar från 1839 där sockenadjunkten Anders Lindbäck på Skålleruds fattigdirektions vägnar skriver följande: "Som f. H D Anders Pettersson i Anolfsbyn icke avlåter från sitt oordentliga och förstörande levnadssätt, nödgas jag hos Vällovl. Häradsrätten ödmjukast anhålla det han under lagl. förmyndare måtte varda, och får jag i ödmjukhet härtill föreslå en bemälte Anders Pettersson nära frände, Göran Göransson i Lotsbyn, Gunnarsnäs socken". Vilken nesa för en före detta häradsdomare att bli satt under förmyndarskap av sin egen hustrus brorson.

Efter ett skiftande liv avlider makarna nästan samtidigt. Hustrun Elin dör 1840 vid 59 års ålder och Anders 1841 vid 68 års ålder. I äktenskapet föddes en son Jan Peter, som dog i unga år, varför syskon och övrig släkt fick ärva. Efter hustruns död såldes gården till Anders Jansson också han häradsdomare och sedan tio år tillbaka gårdsägare i Anolfsbyn. Med två häradsdomare efter varandra boende på samma gård är det inte konstigt att den kom att heta Domerud.

Av bouppteckningen efter Anders Pettersson framgår att han inte var så barskrapad, som man skulle ha kunnat tro. Behållningen i dödsboet var 633 riksdaler, en ansenlig summa på den tiden. Av bouppteckningen kan utläsas, att han ägde en "inmurad brännepanna" och en destilleringspanna med pipa, vilket tyder på att häradsdomaren bränt sitt eget brännvin. Pigan Maja Bryngelsdotter hade inte fått ut sin lön på 8 riksdaler för 1839. Anders Olofsson i Sällsäter hade lagt ut litet mer än 15 riksdaler "för brännevin och fläsk till begrafningen". Som skuld upptogs också en ådömd rättegångskostnad på sju riksdaler. Den sedvanliga kostnaden för "lägerstohl till Contractsprosten Örtenblad" uppgick till hela 18 riksdaler. Sist upptages en skuld till "Sven Larsson å huset för besvär med den aflidne under året" på tre riksdaler. Fastigheten Domerud upptages inte i bouppteckningen, vilket tyder på, att den sålts tidigare, troligen när hustrun dött året innan.

Köpare är häradsdomare Anders Jansson, som nu blir ägare till sin andra fastighet i Anolfsbyn. Han blev ju med tio års mellanrum ägare till tre gårdar (se sid. 28) och därmed den störste jordägaren i Anolfsbyns historia. Hans far Jan Olofsson hade redan 1804 en kort tid bott i Anolfsbyn med sin

familj. Han köpte gården Berget, det vill säga, den västra sidan, som då utgjorde 1/12 mantal. Jag återkommer till det, när jag beskriver gården Berget. Jan Olofsson sålde gården Berget och flyttade till Amundserud. Han var några år kyrkvård men avsåg sig 1822 uppdraget på grund av att han fått plikta för fylleriförseelse. Efter att familjen bott ett par år i Sandviken köpte sonen Anders Jansson skiftet söder om stora vägen (se sid. 28). Där bodde far och son med sina familjer till 1840, då Anders Jansson med sin familj flyttar till Dömerud, medan fadern bor kvar.

Kyrkvårdskapet övergick 1822 till nämndemannen Anders Eriksson, vars hustru var brorsdotter till företrädarens hustru. När Anders tyngd av offentliga uppdrag avsåg sig kyrkvårdskapet 1840 gick uppdraget till hustruns kusin Anders Jansson på Dömerud. När Anders Jansson dör 1854 blir Anders Erikssons son Anders Andersson kyrkvård fram till 1861, då han flyttar från socknen. Det innebär, att detta förtroendeuppdrag under ett 50-tal år uppehålls inom en släktkrets alla med nära anknytning till Anolfsbyn.

Som jag vid ett par tillfällen beskrivit var Anders Jansson en stor jordägare. Som störst ägde han 119/288 mantal, det vill säga över 40 % av Anolfsbyns yta. Visserligen sålde han 1850 norra hälften av skiftet söder om Ängarna, som den fastigheten tillskiftas 1828, till Anders Andersson d.ä. från Eriksbyn. Dess yta utgjorde 1/24 mantal. Efter försäljningen minskade häradsdomarens egendomsinnehav till 107/288 det vill säga 37 %. Den skiftade fastigheten kom att kallas Køl. Skiftesförrättningen dröjde till 1853 och då var den redan bebyggd. Skifteskartan på sidan 28 utvisar gränserna. Fastigheten Køl:s vidare öden beskrivs senare.

Anders Janssons fastighetsinnehav inskränkte sig emellertid inte bara till Anolfsbyn. Tillsammans med sin frände och granne riksdagsman Anders Eriksson och brukspatron J.J. Hagsten, Upprud köpte de 1847 Nordkärr med underliggande gårdar Solberga, Guttvik och Smedsbol av grosshandlaren Engelke från Uddevalla. Priset för vardera tredjedelen var 8150 riksdaler.

Anders Eriksson flyttade dit. Anders Jansson köpte 1850 fastigheten norr om vägen och bildade fastigheten Fjärdingen. Troligen behövde han pengar till detta köp, varför han sålde sin tredjedel av Nordkärr 1852 till Hagsten för 15100 riksdaler. Tala om jordvärdestegring. Pengarna använde han också till inköp av Torgrinsbyn. Hans dotter Stina-Kajsa gifte sig med Abraham Andersson från Eriksbyn och de behövde någonstans att bo. Hon fick då Torgrinsbyn 1/16 mantal som förtida arv. Köpet skedde 1854 bara ett par månader innan Anders Jansson föll på Näsölns is och slog sig så allvarligt att han dog av sviterna. Fastigheten kostade 3050 riksdaler.

Av bouppteckningen framgår, att fastighetsköpen ej var slutreglerade när han dog. Hagsten hade en skuld till Anders Jansson på över 5000 riksdaler och av köpeskillingen för Torgrinsbyn resterade 1366 riksdaler. Av de få bouppteckningar från Anolfsbyn under den här tiden finner man sällan några bäckar bland det efterlämnade bohaget. Anders Jansson är ett undantag. Förutom bibeln upptages Sveriges Historia av Geijer i tre band, Hartmans geografi, två årgångar Missionstidningen samt Sveriges Lag och Lundqvists handbok. De två sista säkerligen nyttiga för en häradsdomare.

När man för övrigt studerar bouppteckningar från den här tiden förvånas man över hur skuldsatta många människor var. I Anders Janssons fall finns ett 20-tal skuldsedlar upprättade med folk i bygden. De flesta är från 1851- 52. Troligen har flera av dem varit betalning till dem som varit sysselsatta med att bygga den fina mangårdsbyggnaden på Fjärdingen. Det samlade skuldbeloppet uppgår till över 7000 riksdaler, vilket torde ha varit ett ansevärt belopp på den tiden. Tack vare värdet på fasta egendomar, värdefull löseegendom och fordringar uppgick ändå behållningen i boet till nästan 2000

riksdaler.

För familjen var säkerligen det plötsliga dödsfallet ett hårt slag. Änkan Lena-Lisa lämnades ensam med åtta barn varav sex var omyndiga och som det står i bouppteckningen: "Äfven blef kunnigt i afseende på det tillstånd hvaruti Enkan sig nu befinner, att flera arftagare kan komma i fråga." Mycket riktigt. Det nionde barnet föds, sonen Anders-Martin, kort tid efter makens bortgång. Året därpå gifter hon om sig med Karl Andersson, Skomakar-Karl från Eriksbyn. Jag har skrivit om honom i samband med beskrivningen av gården Fjärningen. I det äktenskapet med Karl föddes inga barn. Hustrun Lena-Lisa överlevde även sin andra make. Hon fick ett långt liv, hon blev 80 år, och födde tio barn varav åtta nådde vuxen ålder.

Under 1860-talet ägde flera släktingar gårdar i Anolfsbyn. Skomakar-Karl eller Domere-Karl, som han kom att kallas, hade två brorsbarn Alfred Johannesson och Karl Johannesson som ägde Adamserud respektive Berget. Den senare var dessutom gift med dottern i granngården Storevall. Domere-Karls styvson Johannes Andersson ägde Fjärningen och hans styvdotter Maja-Lisa gift med Paulus Larsson ägde Falkerud och en moster till Paulus gift med Anders Andersson ägde gården söder om Falkerud. Läger man till detta att Ängarnas Jonas Jakobssons hustru var syster till ägarna i Lillevall, Storevall och Udden, kan man säga, att nästan alla gårdsägare i Anolfsbyn var i släktskap med varandra.

När Domare-Karl dog 1884 köpte yngsta styvdottern Matilda gift med Ludvig Larsson från Falkerud ut sina syskon och de blev ägare av Domerud. De fick fyra barn varav den äldsta Helena gifte sig med packarförmannen Viktor Haglund, Åsensbruk. Nyligen bortgångne Tage Haglund gift med Anna-Greta Haglund från Åsensbruk och lågstadieläraren Ossie Berglund, Bengtsfors är två av deras fyra barn. Matilda och Ludvig sålde Domerud 1918 till Johan Söderqvist från Eriksbyn. Priset för fastigheten var 7400 kronor. Johan Söderqvist var ogift. Troligen var det han som rev det gamla huset och byggde det befintliga boningshuset som senare tillbyggs.

År 1924 var det dags för nästa försäljning. Köpare var Gustaf Larsson och hans hustru Anna Sofia från Tegen i Dalskog. Priset hade nu stigit med 400 kronor till 7800 kronor. Makarna fick inte mindre än tolv barn, 8 flickor och fyra pojkar, och det är svårt att förstå, även om flera av barnen hade flyttat ut 1924, hur alla kunde få plats i de två små stugorna på Domerud. En son Adolf bosatte sig på Storevall. En dotter Elsa gifte sig med Erling Gustafsson, son till Abel Gustafsson ägare till Stommen, och flyttade till Dals-Ed. De fick sonen Åke Erlingsson, känd skohandlare och kommunalman i Mellerud. Han har berättat om härliga somrar, som han som barn upplevde hos mormor och morfar på Domerud.

Inget av barnen ville ta över Domerud. Lärarparet Annie och Ragnar Levin från Trollhättan köpte fastigheten 1938. En av deras döttrar, Kerstin Levin från Gävle också hon lärare, äger nu den vackert belägna egendomen. Säljarna Anna Sofia och Gustaf Larsson erhöll en från Domeruds ägor avstyckad tomt söder om landsvägen med gräns mot Mølnerud. (1:33) Där lät de bygga upp de hus, som i dag finns på tomten. Fastigheten ägs nu av Andreas Bahle med familj från Tyskland.

Skepperud

Egendomensom idag utgör Skepperud (1: 44) är sammansatt av ursprungligen tre fastigheter nämligen Arne Assmundssons tilldelade skifte från enskiftet 1827-28 på kartan på sid. 8 betecknad med bokstaven E, den s.k. Holmbergsska fastigheten söder om Køl samt Udden på den västra sidan söder om Storevall.

Arne Assmundsson köper på 1820-talet 25/576 mantal i hemmanet Anolfsbyn av Anders Eriksson i

Kopparbol, som ärvt hemmansdelen av sin mor Maria Bryngelsdotter. Säkert bosatte sig Arne Assmundsson i Anolfsbyn därför att hans syster bodde där och var gift med storbonden Erik Larsson på Falkerud. Han bor först i den gamla byn men efter enskiftet 1828 flyttar han ut till området på enskifteskartan betecknat med bokstaven E norr om Domerud.

Arne Assmundsson dör 1869 72 år gammal och hans hustru Stina Svensdotter född i Tisselskog brukar gården tillsammans med barnen Jonas, född 1837, Anna-Lisa, född 1840 och Kajsa född 1844. Jonas stannar i Anolfsbyn. Han och August Andersson, inflyttad 1862, bygger på 1870-talet en liten stuga på allmanningen Fiskeplan och ägnar sig åt att fiska och hjälpa till på gårdarna. Sofia Jansdotter, Soffi på Vall, var hushållerska hos dem. Jonas och August blev båda förälskade i den nästan 20 år yngre flickan. Jonas blev svartsjuk och en dag när August varit till Mellerud hade Jonas kastat ut alla Augusts till- hörigheter på backen. August byggde då ytterligare en stuga på allmanningen. Detta skedde kring 1880. Jag återkommer till Fiskar-August, som han kallades. Soffie och Jonas bodde kvar i den lilla stugan. Jonas lär ha varit en sparsam man och på ålderns dar testamenterade han sin kvarlåtenskap till Soffie. Jonas fick fullmakt att svara för Soffie, som då ägde Lillevall, när auktionen hölls på soldatstommen 1911. Fiskar-Jonas dog 1918 åttioett år gammal. Mer om Soffi då jag berättar om Lillevall.

Arne Assmundssons yngsta dotter Kajsa gifte sig med Torsten Pantzar soldat för Sunnanå. De bodde på soldattorpet Skogserud i Sunnanå i Holms socken. En dotter till dem, Anna Pantzar, gifte sig med skomakaren Karl Olsson i Mellerud. Deras son Olle har tagit moderns namn Pantzar och övertagit skomakeriet.

När Arne Assinundssons hustru Lena Svensdotter dör 1871 säljes gården till vänerskepparen Anders Magnus Andersson och hans hustru Lena Stina Jonasdotter, dotter till Jonas Eriksson, ägare i Storevall. Skepparen Anders Magnus lämnar sjön och brukar gården, som helt naturligt kom att kallas Skepperud. Troligen brukade han också svärfaderns gård Storevall.

När svärfadern dör 1894 skiftas Storevall mellan de båda barnen och sonen Jan Jacob Jonasson erhåller den norra delen, vilken i dag kallas Storevall och dottern Lena Stina Jonasdotter den södra delen vilken kallades Udden.

På så sätt nästan fördubblades Skepperud. De gamla uthusen som i dag tillhör Skepperud ligger inom den gamla gården Uddens gränser och härrör säkerligen från den tiden, då Udden utgjorde en egen fastighet, men de låg på ett sådant sätt, att Anders Magnus kunde lägga ihop dem till en enda gårdsbildning.

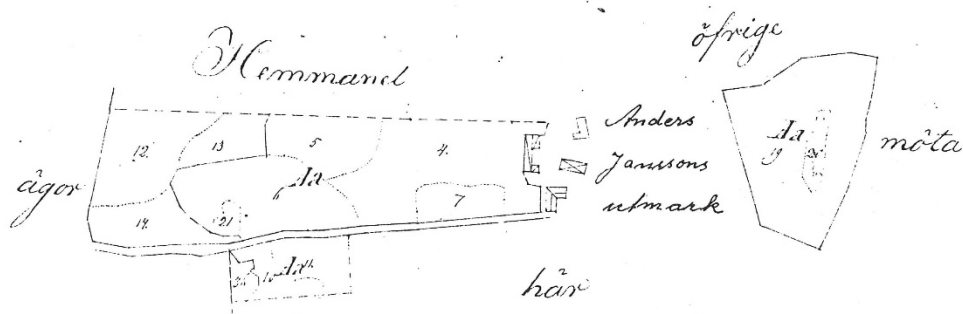
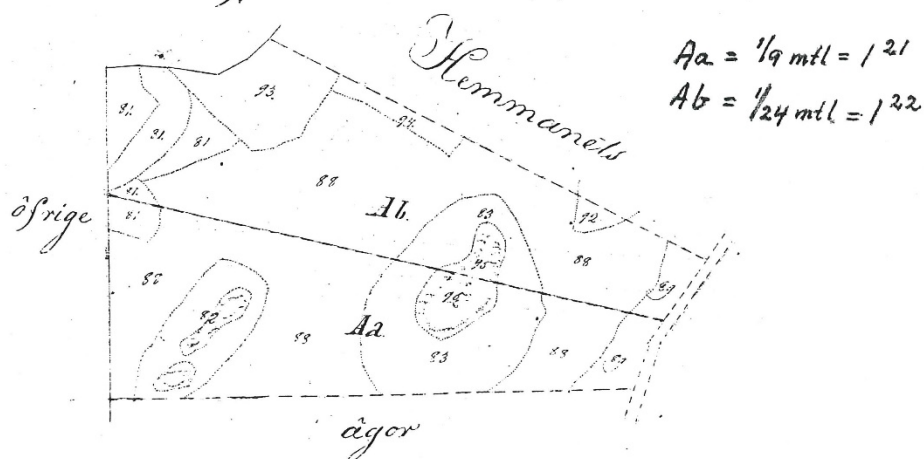
Makarna på Skepperud får en stor barnskara - sex flickor och tre pojkar. Det var ett hårt slag för föräldrarna, när äldste sonen Anders Johan 16 år gammal drunknade under bad i sjön Näsöln på midsommaraftonen 1880. När fadern dör 1900 i en ålder av 67 år, är de tre äldsta barnen i Amerika. En av dem dottern Kristina träffar där en annan dalslänning, Karl Ljunggren. De gifter sig reser hem och köper granngården Mølnerud. Deras barnbarn Eivor Larsson äger nu gården tillsammans med maken Roy Larsson. En dotter Alma var "ofärdig" och kom att bo kvar ogift i bygden hela sitt liv, medan de övriga gifter sig och flyttar ut. Änkan Lena Stina och hennes barn säljer 1913 deras gemensamt ägda egendom till Johan Aronsson från Heden för 5000 kronor. Lena Stina och hennes dotter Alma flyttade till dottern på Mølnerud. Johan Aronsson gifter sig med nämndeman Olle Anderssons och hans hustru Augustas dotter Ragnhild. De får 1917 ende sonen Olov

387
 Inägarne till $\frac{1}{12}$ mtl af Hr Skotte hemmanet
ANOLÖFSBYN

Vårdals Herad och Skolleruds Socken

afritad efter den Åren 1827 och 1828 af Olof Lund
 upprätlade Enskiftes Karta och denna lott delad År 1853

af
Lindeblad

Jag har nu redogjort för hur två gårdar slagits ihop till en. Skepperud av i dag innehåller emellertid

ytterligare en fastighet, **skräddare Holmbergs**. Denna har tillkommit genom att området söder om Kôl skiftades från Fjärdingens ägor. Till Anolfsbyn inflyttade 1866 skräddargesällen Carl Holmberg, född 1839 i Gunnarsnäs socken. Han förälskar sig i en av häradsdomare Anders Jansson döttrar, Sofia född 1847. Han bor hos Sofias mor och hennes styvfar, Domere-Karl. Sofia och Carl får två oäkta barn, som dör i späda ålder. Han betraktades enligt berättare i Skållerudsboken som en "seg friare" och enda utvägen att få honom ur huset var att billigt ge honom en bit mark och bygga upp en stuga åt honom. Och så blev det. De gifte sig och flyttade in i det nya huset, som bör vara byggt omkring 1870. Huset finns kvar, något förändrat, och där bor nu sondottern till Johan Aronsson, Margareta Wården med familj.

Skräddaren och hans Sofia fick tio barn, varav tre dog i unga år och resten utvandrade till Amerika. Holmberg arrenderade ut egendomen 1912 och tio år framåt till Johan Alfredsson på Adamsrud. 1918 säljer Carl Holmberg och hans hustru Sofia gården till nämndemannen Olle Andersson och hans hustru Augusta från Bränna för 7000 kronor. De sistnämnda flyttar dit och Johan Alfredsson fortsätter arrendet. Anledningen till köpet var, att makarna på ålderns höst ville komma närmare sin dotter Ragnhild, som gift sig och flyttat till granngården Skepperud. Med flyttade också äldsta dottern Anna. De övriga två hade redan flyttat till Göteborg. Olle Andersson fick inte många år i Anolfsbyn. Han dog 1920 och tre år senare dog också hustrun Augusta. Johan Aronsson och Ragnhild köper då ut Ragnhilds syskon och övertar ägandet av den så kallade Holmbergska egendomen. De köper 1928 ännu ett stycke mark av Soffi på Vall, den så kallade Soffiänga. Det var en bit mark som i en skiftesförrättning hade kommit att ligga som en ö mellan Uddens och Storevalls ägor (se karta på sid. 34) I och med detta köp är fastigheten Skepperud färdigbildad som den är i dag. Efter makarna Johans och Ragnhilds bortgång övertogs den av sonen Olof Aronsson och hans hustru Rut. Efter Olof Aronssons död är äganderätten överskriven på barnen Marfeta gift med Bert Wården och sonen Lennart Aronsson.

Kôl

Nu återstår endast en gård på den östra sidan att beskriva och det är Kôl. Som jag tidigare nämnt (skifteskartan på sid. 28) bröts gården ut ur Fjärdingens mark, när häradsdomaren Anders Jansson sålde den 1850 till Anders Andersson, född 1808 i Eriksbyn. Han gifte sig med Stina Larsdotter född 1804 i Backeliane. Hon hade tidigare varit gift med Anders Jansson, som var arrendator på Skålleruds stom vid kyrkan. I detta äktenskap fanns flera barn. En dotter Maja gifte sig med riksdagsman Anders Erikssons son Anders Andersson och de bosatte sig så småningom i Hökeliden, Holms socken. När maken Anders Jansson dog gifte Stina om sig med Anders Andersson och de övertog arrendet på Skålleruds stom och arrenderade också en kort tid ett ställe i Åsen, innan de 1851 flyttade till sitt nybyggda hus på kullen på deras köpta egendom. Dess yta utgjorde endast 1/24 mantal och det kan inte varit lätt att livnära sig på den. Huset på kullen gav de namnet Kôl.

Makarna fick två flickor Johanna och Kajsa födda 840 respektive 1845. Johanna gifte sig med Aron Jonasson från Råggård. Efter faderns död 1864 övertar de gården Kôl fram till 1882, då de säljer den till Alfred Andersson, bror till Karl Karlssons farfar Karl-Magnus Andersson och ägare till gården Nol i stuga. Den andra dottern Kajsa gifte sig med Lars Johannesson från Ånimskog. De blev ägare till Backens gård i Skållerud.

Den nye ägaren Alfred Andersson var vid sidan av jordbruket en mycket anlitad snickare. I äktenskapet med Emelia Jansdotter föddes, som jag tidigare berättat, sex barn. Ingen tog över gården utan den såldes 1915 till Karl Emil Olsson och hans hustru Britta Maria. De ägde gården i nio år och

sålde den 1924 till Adolf Eriksson och hans hustru Alma. Efter fyra år sålde de den till Karl Karlssons farmor Sofia Andersson. Därmed kom gården i släktens ägo igen och nu ägs den av sonsonen Karl Karlsson. Gården har i flera omgångar varit utarrenderad. Husen, som byggdes 1852 är nu borta och endast rester efter grunden vittnar om tidigare bebyggelse.

GÅRDARNA PÅ DEN VÄSTRA SIDAN

Vid tiden för 1773 års storskifte ägdes hela östra sidan, 1/6 mantal av Sven Hansson och hans hustru Märta Andersdotter. Hon hade tidigare varit gift med Erik Olofsson. I det första äktenskapet föddes tre flickor och två pojkar. Vart flickorna tog vägen har jag ingen uppgift om, men pojkarna Anders och Erik tog över gården en kort tid efter moderns och styvfaderns bortgång kring sekelskiftet 1800. De säljer fastigheten som jag tidigare beskrivit till kyrkvärden Jan Olofsson.

När han flyttar med familjen till Sundserud köper Johan Andersson fastigheten. Denne, som ursprungligen kom från Liane i Skålleruds socken, kom att äga en rad egendomar bland annat en i Bränna. Av vilken anledning han inköpte gården Berget i Anolfsbyn är för mig okänt, men Bränna, Anolfsbyn och Liane hade ju beröringspunkter med varandra inte minst i släktskapsförhållande. Det stora fastighetsköpet gjorde han emellertid, då han 1819 köpte gården Erlanderud i Holms socken av friherrinnan Charlotta Scheiding för 3951 riksdaler banco. 1850 ljöt Johan emellertid en ögonblicklig död efter att ha fallit ned från sin väderkvarn (Kvarnkullen).

Gården i Anolfsbyn utarrenderades till bonden Anders Svensson från Bränna fram till 1823, då hans hustru dör av "rötfeber" endast 51 år gammal. Han flyttar då åter till Bränna och brukar där torpet Björkbacken. Han gifter om sig med Brita Andersdotter från Gunnarsnäs. En son i första äktenskapet Anders Andersson är densamme som köper fastigheten Kol 1851 av häradsdomaren Anders Jansson. När Anders Svensson lämnar arrendet säljer Johan Andersson gården Berget till nämndemannen Anders Eriksson, då boende i Eriksbyn, och hans släkting Magnus Gullbrandsson från Ånimskog. De köper var sin hälft för 507 riksdaler. Tidigare ägaren, Jan Olofsson och Magnus Gullbrandsson, var gifta med systrarna Lisa och Maria Michelsdotter från Ånimskog, vilka var fastrar till Maria Andersdotter, som var gift med nämndemannen Anders Eriksson. Familjerna bosatte sig granne med soldattorpet Stommen. Anders Eriksson, var född 1794 i Korserud, där hans far Erik Sjöfelt hade varit soldat för gården under många år.

Vid enskiftesförrättningen 1827-28 meddelade Anders Eriksson och Magnus Gullbrandsson " att de hafva deras alla inägor, åker och äng, medelst härstädes tilförene förrättad Storskiftesdelning uti ett sammanhang lagde på Westra delen af hemmanets ägo-område, hvarest de äfven nu hafva deras alla åbyggnader upförde, på tämligen langt afstånd från gamla byatomterne" och därför önskade att få stå utanför förrättningen. De fick, som de önskade och enskiftet kom att gälla 5/6 av Anolfsbyn. Här utgjorde de båda besläktade familjerna en egen bybildning. Hit kunde också räknas den intelligande soldatstommen.

Magnus Gullbrandsson och hans hustru Maria Mickelsdotter fick en son och tre döttrar. Äldsta dottern Anna Magnusdotter gifte sig med Jonas Jakobsson från Backen och de köpte Ängarna som avstyckades från Falkerud 1834. Om detta har jag berättat tidigare. När Annas föräldrar dör med två års mellanrum i slutet av 1840-talet ärver de övriga syskonen var sin del. Brodern Lars Magnusson blir naturligtvis favoriserad, sådan var den tidens arvslag. Han erhåller 67/1260 mantal medan systrarna Cajsa och Johanna Magnusdotter får 19/1260 mantal var. Tillsamman ägde de tre syskonen 1/12

mantal.

Nu blev det svårt för fyra familjer att ha sina ägor oskiftade, varför det kallades till ägodelning i maj 1849. Landshövdingen utsåg kommissionslantmätaren A. Gyllenhoff från Sverkilsbyn till skiftesförrättare. I förrättningen deltog Anders Eriksson, som nu blivit riksdagsman, Jan Svensson gift med den ena arvtagaren Cajsa Magnusdotter, den andre arvtagaren Lars Magnusson gift med Cajsa Olsdotter och den tredje arvtagaren omyndiga Johanna Magnusdotter företrädd av sin förmyndare Anders Larsson från Stora Liane. Förrättningen avslutades inte förrän i november 1850. Under tiden hade dottern Johanna gift sig med Johannes Larsson.

En delikat fråga att lösa blev "att utröna hwilken af 1/12 delarna wore mäst skyldige gjöra utflyttning." Det konstaterades "att Riksdagsmannen Anders Erikssons 1/12 del vore bäst bebygd och dess åbygnader betydligt dyrare än åbygnaderna på öfriga 1/12 delen äfwen som dertill kommer att Anders Eriksson anlagt en betydlig Trädgård, som ej finnes motsvarande på öfrige 1/12 delens ägor." Efter denna argumentering stod det klart, att riksdagsmannen skulle få bo kvar och de övriga flytta ut.

Sedan beslutades "att en af hemmansdelarna stor 19/1260 delar skall gjöra utflyttning åt udden i Ängarna samt derstädes erhålla sine Inägor uti ett skifte samt af utmarken ett skifte norderst intill det skifte Riksdagsmannen Anders Eriksson kommer att erhålla." "Lars Magnusson skall jemwäl gjöra utflyttning och erhålla ett skifte i Wallarne med sin utmark derifrån till sjön Näsöhl och af ängen jemwäl intill utmarken så att han derigenom får alla sine ägor uti ett skifte". Den återstående 1 9/1260 delen får ett skifte i Wallarne norderst intill Lars Magnusson - samt ett skifte uti ängarne mitterst och uti utmarken jemwäl mitterst och skall vallarne och ängsskiftet delas efter hemmantal."

Riksdagsmannen Anders Eriksson fick alltså bo kvar "och erhålla in- och utägor i ett skifte å ömse sidor om Gatan - samt sträcka sig så långt söder ut tills han möter öfriga 1/12 delens ägor." Till sist "förenade sig jordägarna utom lottning att Johannes Larsson skall hafwa den utlagda lotten i Udden med södra skogsskiftet - hwaremot Jan Svensson erhåller den lott som är delsutlagd i wallarne samt dels i ängen med norra Läget i Skogen." Skiftenas fördelning och placering framgår av kartan på sidan 8.

Genom skiftet 1850 delades den västra sidan i fyra gårdar. Längst i norr bodde riksdagsmannen Anders Eriksson. Gården kom att kallas Berget antagligen av den anledningen att bostadshuset låg på kullen till vänster om nuvarande bostad. Nästa gård kom att kallas Lillevall. Här lät Jan Svensson uppföra sitt bostadshus och sina uthus. Detsamma skedde på nästa gård Storevall, där Lars Magnusson bosatte sig. Längst i söder fick yngsta dottern Johanna och hennes make Johannes Larsson bosätta sig på Udden, som gården fick heta. Delar av den gamla bebyggelsen på Udden finns fortfarande kvar på Skepperuds gårdstomt.

Gården Berget

Jag övergår nu till att beskriva de fyra gårdarna på den västra sidan och börjar med Berget som ligger intill Stommen och har sina ägor samlade på båda sidor om landsvägen. Vid tiden för ägoskiftet 1850 bodde på gården riksdagsmannen Anders Eriksson. Han hade då bott där i 27 år. Strax efter enskiftet 1827-28 köpte Anders Eriksson även Adamserud, som han också brukade.

Redan 1822 vid 26 års ålder efterträdde han sin släkting Jan Olofsson som kyrkvärd. Som kyrkvärd var han med om att tillsätta tjänsten som sockenadjunkt 1831. Den tillföll den så kallade

Silbodalsprästen Anders Lindbäck, bördig från Brålanda. Dalslandsförfattaren Per-Olof Ekström har i romanen Arsenik och nattvardsvin skildrat Anders Lindbäckes brokiga liv som präst i Skålleruds och sedermera Silbodals socknar. Härvid har han också tecknat en bild av kyrkvärden Anders Eriksson. Den bild han ger är osympatisk, beräknande och till och med oärlig med kyrkans medel. Av samtiden skildras dock Anders Eriksson såsom en man, "som inte gjorde väsen av sig själv, utan lugnt gick sin bana fram med fosterlandets bästa som ledstjärna. I sin hemort har han blivit omfattad med stort förtroende, vilket han även gjort sig förtjänt av genom det tillfredsställande sätt, varpå han alltid utfört de mångfaldiga bestyr, som blivit honom uppdragna. Han är en kärnkarl, en verklig sådan!"

Anders Eriksson blir också nämndeman och när sockennämnden inrättas 1843 väljs han till ledamot. Han har stort förtroende och i otaliga fall är han med som ojävigt ombud vid bouppteckningar och ägodelningar i bygden. Han avgår som kyrkvärd 1840 och då han 1844 som riksdagsman kallades till sitt första riksmöte avgår han även som nämndeman. Som både kyrkvärd och nämndeman efterträddes han av sin släkting och granne Anders Jansson, som efter några år fick hederstiteln häradsdomare. Anders Eriksson kom att representera Nordals, Sundals och Valbo härader under sex riksdagar under nära tjugo år. Han bodde i Anolfsbyn under de två första riksdagsperioderna 1844-45 och 1850-51. Han återvaldes inte 1847-48 och 1853-54.

Han flyttade 1854 till Nordkärr. Anders Eriksson blev under de två sista riksdagsperioderna vald till vice talman i bondeståndet. När tvåkammar-riksdagen infördes 1866 ville han inte vara med mera. Han kom på äldre dagar istället att ägna sig åt uppdrag i hembygden såsom ledamot i styrelsen för Fryxell Langenskiöldska stiftelsen, ledamot i Dalslands kanals AB:s första bolagsstyrelse 1864 och ledamot av Älvsborgs läns landsting 1864 och 65.

Hans riksdagsarbete präglades av att få bort orättvisor som han upplevt på nära håll. Det var till exempel broders och systers lika arvsrätt. För honom som såg vilket ansvar kvinnorna fick ta, var den lika arvsrätten självklar. Han ville också ge oäkta barn ett bättre stöd och skydd och förde också fram frågan om ett ordnat ålderdomsunderstöd. Han talade också för spöstraffets avskaffande och trots att han var strängt kyrklig ville han ha en religion fri från fördomar. Denne självlärde och enkla man tilldrog sig allmän aktning för sina kunskaper och sin viljekraft.

Jag har tidigare berättat om hur triumviratet Anders Eriksson, A.J. Hagsten och Anders Jansson år 1847 köpte Nordkärrs egendom av kung Oskar I. Detta skedde kort tid efter Anders Erikssons första riksdagsperiod och säkerligen har förhandlingarna avseende köpet underlättats av vistelsen i Stockholm.

Anders Eriksson flyttade 1854 från Anolfsbyn till Nordkärr, där han kom att fortsätta sitt verksamma liv tills han dog 1870. Anders Eriksson och hans hustru Maria Andersdotter från Ånimskog fick fem barn varav sonen Lars flyttade med fadern till Nordkärr och sonen Anders brukade gårdarna Berget och Adamserud tills fadern 1861 bytte till sig Hökeliden mot de båda gårdarna i Anolfsbyn. Då flyttar även Anders Andersson med sin familj från Anolfsbyn och bosätter sig i Hökeliden inte långt från faderns egendom Nordkärr.

Anders Andersson övertog vissa förtroendeuppdrag av fadern. Han var kyrkvärd och ledamot i kyrko- och skolrådet fram till sin avflyttning 1861. I giftermålet med Maja Andersdotter, som var dotter till Stina Larsdotter boende på Køl i hennes första gifte med arrendatorn Anders Jansson på Skålleruds stom, föddes en son Albert samma år som de flyttade till Hökeliden.

I det byte som skedde 1861 mellan gårdarna Hökeliden på den ena sidan och gårdarna Berget och Adamsrud på den andra kom bröderna Karl och Alfred Johannessson att 1872 bli ägare till respektive gård. Mellan åren 1861 och 1872 hade gårdarna varit utarrenderade. Karl Johannessson gifte sig med Maja Jonasdotter, dotter till Jonas Eriksson i granngården Storevall. Äktenskapet blev barnlöst och när hustrun dör säljer Karl gården och flyttar till moderns och styvfaderns gård i Eriksbyn samt gifter om sig med Kristina Elofsdotter från Dalskog.

Ny ägare till Berget blir Anders Andersson från Östanå norra. Hans far Anders Jonasson hade brukat soldatstommen i Östanå. Både fadern och modern var "bräckliga" och säkert levde familjen i små omständigheter. Sonen Anders kom tidigt ut på arbete i granngårdarna. I Östanå bodde tre personer som hette Anders Andersson och Anders på stommen fick heta "den yngste". När han sedan kom till Anolfsbyn blev han inte heller ensam om namnet, utan han tar namnet Svanbäck, och är alltså den förste i denna släkt, som bosätter sig i Anolfsbyn år 1886.

Inte så konstigt, att han hamnade i Anolfsbyn där en moster några år tidigare varit soldathustru på Stommen. Visserligen var Anders bara sex år gammal, när mostern dog, men kanske hade han varit där som barn. På den östra sidan, på gården Ängarna, hade hans morbror bott sedan 1834. Det var ju hans mor Karin och morbrodern Jonas Jakobsson som 13 och 15 år gamla hade hos tingsrätten begärt att hos förmyndaren få ut del av sitt innestående fädernearv.

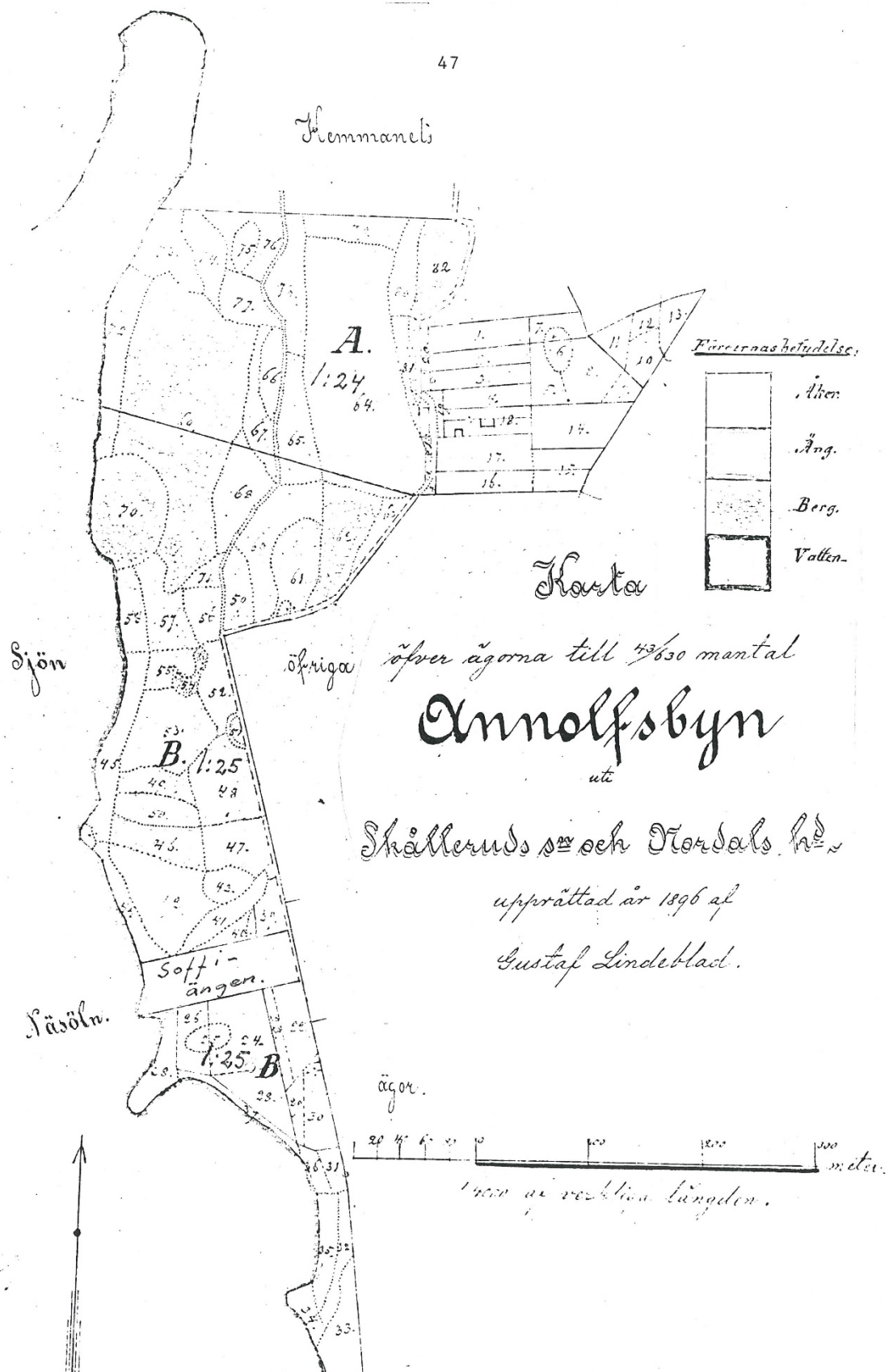
Året efter inflyttningen till Anolfsbyn gifter sig Anders Svanbäck med en ungdomskamrat från Östanå, Susanna Söderblom. De får inte mindre än åtta barn. Tre av dem utvandrar till Amerika. Systrarna Hilda och Elin gifter sig med sjömännen Magnus och Zackarias Johansson och bosätter sig på Skomakerud i Anolfsbyn. Brodern Anders är en kort tid gift med Sonja Rinnblad på Falkerud innan även han utvandrar till Amerika. Dottern Svea gifter sig med Johan Napoleon Ström, som under många år drev åkerirörelse i Mellerud. Deras son Stig Ström övertog rörelsen och bor i Mellerud. Anders Svanbäck dog 1911. Han föll ned från ett träd och förolyckades.

Yngste sonen, Oskar, övertog gården i Anolfsbyn och gifte sig med Hildur Johansson från granngården Fjärdingen. Deras äldsta dotter Gun gifte sig med Oskar Svensson från Tångebyn i Dalskog. De bosatte sig mitt emot på andra sidan vägen. Maken dog 1996. Hildurs son Åke är anställd som kommunalarbeteare i Melleruds kommun. Yngsta dottern Asta Eriksson är gift med Bengt Eriksson innehavare av Rostocks Rör AB. Oskar Svanbäck dog 1963. Maken Hildur bor kvar i huset, som ersatte det gamla på kullen på 1950-talet.

Lillevall

Jag fortsätter att beskriva gården söder om Berget. Vid ägodelningen 1849-50 hade den delen tillfallit Jan Svensson och hans hustru Cajsa Magnusdotter, avtagare efter fadern Magnus Gullbrandsson. De hade tidigare bott i Gunnarsnäs socken. Jan och Cajsa hade en son, Anders Gustaf. Enligt husförhörlängden är han "sinnesslös" och "idiot". Yngsta dottern Sofia, Soffi på Vall, tar hand om fadern och brodern när modern dör 1886. Efter faderns död 1903 är brodern "skriven hos Sofia"

Soffi blir hushållerska hos Fiskar- Jonas i hans lilla stuga på allmänningen Fiskeplan och går dagligen till brodern på Lillevall med mat. Brodern är ofta ute och "går till fots (barfota) från gård till gård dock mest är han hos Löfvendahl (i Eriksbyn)" enligt vad husförhörlängden kan berätta. När Fiskar-Jonas dog 1918 kunde Soffi ägna sig helt åt brodern, som trots sitt tillstånd kunde vara hemma tills han dog 1928.

Soffi säljer markbiten uppkallad efter henne, "Soffiänga", som förblivit liggande som en ö mellan Uddens och Storevalls ägor. Köpare är Johan Aronsson på Skepperud. När Soffi dog 1936 såldes Lillevall till Alf Gustafsson på Stommen, som i sin tur sålde stället 1969 till Kurt Låstbom från Lerum. Låstbom ägde vid den tiden även Skogsmyren. Lillevall skrevs 1987 över på sonen Rune Låstbom, som 1997 sålde det till nuvarande ägarna Tore Hansson och Gull-Britt Krok.

Storevall

Nästa gård söderut tillföll vid ägodelningen ende sonen Lars Magnusson född 1813 och hans hustru Kajsa Olsdotter. De ägde gården i tio år, varefter de sålde den och flyttade från Anolfsbyn.

Köpare var Jonas Eriksson från Fågeltorpet, under Wedbyholm, i Holms socken. Denne var gift med Sofia Johannesdotter. De var födda 1814 respektive 1816. I deras gifte föddes två flickor och en pojke. En dotter Maja gifte sig med Karl Johannesson, ägare till granngården Berget. Äktenskapet blev barnlöst. När Maja dör 1884 endast 52 år gammal, säljer Karl ett par år senare Berget till Anders Svanbäck och flyttar till sin mor i Eriksbyn.

Den andra dottern Lena-Stina Jonasdotter gifter sig med skepparen Anders Magnus Andersson. De köper Skepperud 1871 av Arne Assmundssons dödsbo. Sonen Jan Jacob Jonasson gifter sig med Maja Stina Andersdotter. Till dem återkommer jag, men först något om den tredje gården, **Udden**, som låg längst söderut på den västra sidan. Den hade tillfallit Magnus Gullbrandssons yngsta dotter. Johanna, som gifte sig med Johannes Larsson från Heden. De fick sex barn och det är svårt att förstå hur den lilla egendomen kunde föda en så stor familj.

Av barnen var det bara dottern Tilda, som stannade i Anolfsbyn någon tid för att tillsammans med sin make Karl Johan Karlsson från Karlskoga ta över gården efter faderns bortgång 1878. Efter något år säljer de emellertid gården till Storevalls ägare Jonas Eriksson och utvandrar med sin nyfödda dotter Elin till Amerika.

När Jonas Eriksson dör 1894 delas fastigheterna Storevall och Udden lika mellan syskonen Lena Stina och Jan Jacob. Vid ägodelningen erhåller de 43/1260 mantal vardera. Det är första gången i Anolfsbyns historia som lika arvsrätt mellan man och kvinna tillämpas. Skiftenas gränser framgår av kartan på sidan 34. Jan Jacob fick Storevall i ett skifte "med kvarboende rätt.". Skiftet är betecknat med bokstaven A, medan Lena Stina "med utflyttnings- skyldighet" erhöll Udden i två skiften betecknade med bokstaven B.

Lena Stina erhöll ladugården i Udden och magasinen samt 200 kronor av brodern för utflyttningskostnader. Några större utflyttningskostnader hade hon nog inte, ty hon hade ju för flera år sedan flyttat till Skepperud med sin gårdsbildning gränsande till Udden och där omnämnda ladugård och magasin alltså ingår. Mellan de båda skiftena låg ett litet skifte kallat Soffiänga efter Soffi på Vall, som hade blivit tillskiftat Lillevall vid ägodelningen 1849-50.

I och med ägodelningen 1896 fick Storevall de gränser som alltså gäller. Gårdens ägare Jan Jacob Jonasson kallades den äldre för att inte förväxlas med sin tre år yngre namne i granngården Ängarna. Jan Jacob d.ä. och hans hustru Maja Stina Andersdotter fick en dotter Matilda Jansdotter. Hon gifte sig 1898 med byns indelte soldat korpralen Aron Rask. Hans första hustru, som också hette Matilda, hade plötsligt dött efter sju barnafödslar i snabb följd och endast 35 år gammal. Rask brukar båda gårdarna Stommen och Storevall till 1908, då han lämnar Stommen och bosätter sig på

Storevall.

Yngsta barnet i första äktenskapet, Karl Rask, kom att förbli anolfsbybo. Efter faderns död övertar han Fiskar-Augusts stuga på Fiskeplan. Likaså blev dottern Anna Valborg, mest kallad Anna, kvar i Anolfsbyn. Hon och hennes make Verner Johansson arrenderade Køl 1924-33. När Anna dog 1933 endast 40 år gammal flyttade Verner och barnen till Eriksbyn. En son, Allan Johansson, bor nu i Bränna.

I det andra äktenskapet föds en son, Gustav Rask. Han blev bygdens "bondeadvokat", som påtog sig lättare juridiska uppdrag, som folk ville ha hjälp med. Han var också en icke oäven bygdepoet.

Efter Aron Rasks död 1931 säljs Storevall till Adolf Larsson, "Adel i Vall". Han var den ende av Gustaf och Anna Larssons stora barnskara på Domerud, som blev kvar i Anolfsbyn. År 1968 sålde änkan Alma Larsson Storevall till Inger och Olle Lindqvist från Trollhättan.

Som jag tidigare beskrivit lades gården Udden till Skepperud, och därmed fick den gården den omfattning den alltjämt har.

SOLDATSTOMMEN

Ståndsriksdagen 1682/83 beslutade att införa det militära indelningsverket. Kärnan i det svenska försvaret skulle utgöras av fast anställda krigsmän, vilka kallades indelta soldater. Detta kom att bestå i mer än 200 år.

Varje socken indelades i stamrotar och utrotar. Varje stamrote skulle anställa en soldat, ge honom dels en liten lön i kontanter dels i natura. Dessutom åtnjöt soldaten nyttjanderätten till ett soldattorp med några små åker-och ängstegar, som kunde föda en ko och en häst.

Till Anolfsbyns stamrote räknades Anolfsbyn, Torgrinsbyn och Mölnerud och till utrotarna, som skulle stödja stamroten hörde bland annat Kläppesnäs i Dalskogs socken. Anolfsbyns soldatnummer var 459. Detta nummer spikades upp på en snygg skylt ovanför dörren till knektstugan. Förmodligen har Anolfsbyns soldatstom, d.v.s. stället där soldaten bodde, blivit anvisad till den plats den alltjämt ligger någon gång på 1680-talets slut. Anolfsbyn delades då av två gifta systrar, vilka bodde i den gamla byn. Soldatstommen placerades så långt från byn som möjligt och så blev den anvisad att ligga mellan Näsöln och Köttsjön vid gränsen till Heden. Anolfsbyns soldatsstom utgjorde nära 2,5 hektar och ansågs föda två kor och ett ungt nötkreatur. Så sent som 1883 var stugan synnerligen gammal och innehöll "ett rum och en liten kammare, som fick begagnas till förvaringsplats för kläder. År 1896 byggdes ny soldatstuga med 1 rum och kök jämte förstuga och ingång på mitten.

Förste soldaten anställdes redan 1682. Nedan följer namnen på rotens soldater, så långt jag har kunnat följa dem i husförhörlängder och generalmönstringsrullor.

1682-1706 Anders Dahlsson. Han var soldat i hela 25 år.

1707-1714 Per Swensson Lustig. Gav 1709 5 öre till kyrkan. Han blev befördrad som soldat i en annan rote.

1714-1718 Johan Hansson. Gav en daler, en stor summa pengar för en soldat, till kyrkan för att han sluppit undan krigets fasor.

1718 Nils Eriksson

1719-1732 Olof Andersson Lustig

1733-1744 Per Olofsson Törnfeldt

1745-1759 Jon Arnfält

1760-1773 Halvard Amundsson Arnfält. Till honom kom 1768 den frånskilda dragonhustrun Annika Olofsdotter från Liane. Hon blev av Arnfält "rådd med barn" Hon berättar "att i sitt bekymmer över sitt ensamma tillstånd varmed hon måste draga försorg med fyra barn, har hon som oftast varit så betagen att hon nästan varit utom sig, varvid det hon under förlidet år med Arnfält pläгат köttsligt umgänge." Av blygsel hade hon inte sagt något varken till Arnfält eller hans hustru. Hon flyttade till Heden, födde barnet och man fann det dött i sängen. Hon fick goda vitsord av nämndemännen och hon säges flitigt ha besökt Guds hus. Hon gråter och bedyrar sin oskuld till att ha bidragit till barnets död. Hennes vidare öden är ej kända.

1774- ? Olof Olofsson Klippfeldt

? -1790 Olof Arnfält

1790-1793 Arvid Pettersson Arnfält. Dog av rötfeber

1793-1803 Jon Olofsson Arnfält

1803-1838 Anders Olofsson Rask. Född 1779 i Dalskog. Gifte sig med Kerstin Andersdotter från Kärr i Dalskog, De fick nio barn. En dotter gifte sig med Anders Jakobsson i Ängarna och en son Karl Falk blev soldat i Eriksbyn. Efter avsked 1838 flyttar han till sonen i Eriksbyn. Han blev kyrkvaktare i Skållerud 1849. Han dog 1856.

1838-1851 Olof Persson Rask. Född 1818 i Heden. Fadern Per Heder, bodde på torpet Viken på Falkeruds ägor. Jag har berättat om hans äventyrliga liv på annat ställe. Olof Rask gifte sig med Karin Jakobsdotter, syster till Anders Jakobsson på Ängarna. Olof och Karin får fyra barn. Inget av barnen stannar i Anolfsbyn. Olof Rask avlider på kommendering i Varberg endast 33 år gammal 1851.

1852-1882 Olof Eriksson Rask. Född 1828 i Holms socken. Gift med Maja Stina Ingevaldsdotter Västra Vässby i Holm. De får nio barn. En dotter Karolina gifte sig med slussvaktaren Carl Olsson i Forsbo i Skålleruds socken. Efter avsked som soldat flyttade Olof och Maja Stina till Södra Östebo (Kvarnkasa) där han avled året därpå 1883. Av kontraktet som rothållarna tecknade med honom 1852 fram- går att soldaten fick en riksdaler tio skilling banco i handpenning, 12 riksdaler i Lega och 4 riksdaler i årlig lön. Av dessa insattes årligen 2 riksdaler "uti Compagniets sparbank"

1882-1909 Aron Andersson Rask. Född 1861 i Bränna. Son till orgeltramparen Anders

Bryngelsson. Jag har berättat om Aron Rask då jag beskrivit Storevall. År 1909 träffades en ömsesidig överenskommelse mellan rote- bönderna i Anolfsbyn och Rask, som avstod från sitt soldatkontrakt och överlämnade Stommen till roten den 1 januari 1910. Rask hade den fina titeln distinktionskorpral under många år. Han blev 1930 pensionerad från Hallands regemente som sergeant. Rask hjälpte många med skivarbete och han var under många år auktionist. Trots att han inte var intresserad av kommunala frågor blev han invald som fullmäktigeledamot 1917-20. Sergeant Rask avled i sitt hem Storevall den 6 december 1931.

Med Aron Rask gick en epok ur tiden. Han var den siste indelte soldaten. Att bli soldat innebar ett uppsving. I allmänhet var det fattiga bonddrängar som blev soldater och därmed fick de bostad och jord att bruka. De blev även begärliga på äktenskapsmarknaden. Det ansågs att han blev ingen riktig krigare förrän han gift sig. De indelta soldaterna kunde också med fog kallas för den tidens kulturförmedlare i isolerade bygder. De var mestadels både skriv- och läskunniga samt besatt ofta kunskap i enklare sjukvård och många andra praktiska kunskaper, som de förmedlade till sina hemtrakter.

Aron Rasks yngste son Gustav Rask har i Skållerudsboken skrivit om sin far i synnerhet och om den indelte soldatens villkor och liv i allmänhet. Det är verkligen läsvärt.

När Aron Rask lämnade soldatstommen till rotebönderna gick den på auktion. Det gamla knektbostället inropades av Abel Gustafsson som ingått äktenskap i Norge 1898 med Augusta Augustdotter. De inflyttade till Anolfsbyn från Livarbo i Skålleruds socken år 1912. Ingen av de fem barnen är födda i Anolfsbyn. Endast den näst äldste Alf Gustafsson bosatte sig i Anolfsbyn. Abel Gustafsson ägde också Skomakerud mellan åren 1919-34. Efter faderns död 1956 övertar sonen Alf Stommen. Alf ägde också Lillevall under åren 1937-69. Alf på Stommen var en mycket gemytlig människa. Det var roligt och intressant att möta honom. Han var mycket noggrann och på sin gård Stommen höll han allt i perfekt ordning. Han var också en stor djurvän. När Alf dog 1991 på sitt nittionde år såldes gården till Dagny och Rune Johansson från Mellerud. Fyra år senare såldes den till Jan och Inger Johansson också de från Mellerud.

DE SMÅ STUGORNAS FOLK

De som bodde på gårdarna i Anolfs byn levde säkert i små omständigheter. Det var många munnar som skulle mättas. Förutom stora barnaskaror bodde på gårdarna pigor, drängar och fattighjon. De sistnämnda gick i kyrkböckerna under benämningen inhyses och i många fall var det äldre, sinnesslöa och sjuklingar som auktionerades bort till lägstbjudande. Jag har inte följt dessa. De har bott korta perioder på någon gård och ofta flyttat mellan gårdar och byar och varit svåra att följa. De som ägde gårdar, även om de var små, hade jord och andra tillgångar, som gjorde att de kunde leva drägligt. Värre var det för alla som levde i fattigdom och misär på de små torpen eller i backstugorna på gårdarnas utmarker.

Det genomförda enskiftet i Anolfsbyn innebar en ökande hemmansklyvning, även om den inte blev så långtgående här som på andra håll. Tidigare hade de obesuttna bott i byn, men de fick flytta på sig när byn skiftades.

Torpet Viken

Den förste torparen i Anolfsbyn hette Pehr Heder. Han hade av Erik Larsson på Falkerud 1821 köpt ett torpställe. Köpehandlingen var uppvisad för Nordals härads tingsrätt och den förutsatte "att han (Pehr Heder) i sin och sin hustrus lifstid skulle hava ett stycke mark i inägorna och ett dito på utmarken". Torpet låg vid norra ändan av sjön Näsöln och kallades Viken. Pehr Heders ursprungliga namn var Pehr Svensson och han var född 1775 i Skållerud. Han antogs först som soldat för Rinnen i Gunnarsnäs socken år 1800 under namnet Per Rinnfeldt. Samma år gifte han sig med Britta Olsdotter född 1777 i Skållerud. De fick två flickor. Den första dog något år gammal. Den andra föddes i april 1806. Några månader därefter kallades han ut i kriget. Tillsammans med 600 kamrater transporterades han till Pommern i november 1806. På väg mot Stettin drabbade västgötar och dalslänningar samman med franska trupper den 16 april 1807. Efter att ha kämpat tappert en hel dag fick de svenska trupperna dra sig tillbaka. Vid flykten blev 222 svenskar övermannade av fransmännen och tillfångatagna. Bland dem fanns Pehr Rinnfeldt och soldat nr 580 Hans Åhs från Åsens by i Örs socken. Den sistnämnde skrev dagbok och tack vare honom vet vi ganska väl vad som hände i fångenskapen. Antagligen förde någon kamrat den med sig till Sverige och nu finns den på läns museet i Skara.

Det blev en lång marsch söderut. Den 22 maj efter mer än en månads dryg vandring via Berlin, Magdeburg, Braunschweig, Göttingen, Kassel, Marburg, Mainz, Kaiserslautern och Saarbrücken passerades gränsen till Frankrike efter "att ha gått genom många vackra länder". De blev ganska väl behandlade. Åhs skriver att givmilda berlinare "gav oss både mat, brännvin och något litet med pengar". 32 svenska soldater rekryterades till tjänst i Napoleons arme och slapp ur fångenskapen. Varken Åhs eller Rinnfeldt är med bland dem. Två kamrater till Åhs, soldaterna Lars Krok från Södra Kroken och Jakob Duktig från Örbacka, kunde vid hemkomsten intyga att Åhs "aflidit af förblödelse" på ett franskt sjukhus.

Hur Pehr Rinnfeldt tog sig hem vet vi inte, men 1810 är han åter hemma för att finna att en ny soldat Rinnfeldt hade ersatt honom. Hustrun och flickan hade fått flytta ut och i husförhörlängden antecknades familjen som inhyses. Tydligen blir tjänsten som soldat i Heden ledig och 1811 har familjen flyttat dit. Pehr blir vicekorpral med namnet Pehr Heder och makarna får två pojkar, som båda dör innan tvåårsåldern. Hustrun hade säkert lidit ont under makens bortovaro. Hon dog 1815 endast 38 år gammal av "floggikt", d.v.s. reumatisk verk i hela kroppen.

Inom ett år gifter Pehr om sig med en kvinna från Gunnarsnäs med samma namn som första hustrun, Britta Olsdotter. De får en son som dör av "bröstsjuka" ett år gammal. De får ytterligare två söner Olof och Torsten födda 1818 respektive 1822. När den siste sonen föds har Pehr Heder fått avsked från soldattjänsten. Krigarlivet och fångenskapen har säkert satt sina spår. Enligt husförhörlängden var han "utfattig, döf, enögd och halt af wärk" och han känner själv att han inte längre dög som soldat. Han begär och får avsked från soldattjänsten 1821. Familjen flyttar till Anolfsbyn och torpet Viken. Sonen Olof blev 1838 soldat i Anolfsbyn med namnet Olof Pehrsson Rask. När även den andra hustrun Britta dör 1828 gifter Pehr sig för tredje gången. Nu med Brittans fyra år yngre syster Kersti Olsdotter. Pehr överlevde även sin tredje hustru. När hon dog 1847 flyttade Pehr till sonen på soldatstommen. Vistelsen hos sonen blev kortvarig, 1851 dog korpralen Olof Pehrsson Rask endast 33 år gammal. Han var på kommendering i Varberg och insjuknade där och dog av kopporna.

Den åldrige och bräcklige fadern flyttade troligen till sonen Torsten, där han dog i oktober 1852. Därmed slutade ett spännande och ovanligt liv. Pehr hade säkert mycket att berätta från sitt händelserika liv.

Näste torpare på Viken blev troligen snickaren Anders Jansson inflyttad från Kålserud. Han bodde här mellan åren 1849 -1867. Efter hustruns död flyttade han till Karlstad.

Petter Johannesson kom från Ärtemark till Skomakare-Karl på Domerud som dräng. Han gifter sig med Johanna Olsdotter, piga i en av granngårdarna. De bosätter sig som torpare på Viken. De fick fem barn och man kan förundra sig över hur det lilla torpet kunde föda sju personer. Enligt Johan Alfredssons uppgifter i Skållerudsboken var Petter en originell person, beläst och mycket slagfärdig, talade gärna på rim eller med bibliska sentenser. Familjen flyttade från Anolfsbyn 1906 till Torgrinsbyn. Yngste sonen Gustaf Pettersson övertog torpet fram till mitten av 1920-talet, då han flyttade till Heden.

Den siste torparen på Viken blev August Johannesson. Han och hustrun Vendla Viberg flyttade hit 1928 från Bränna. Den lilla stugan byggdes till. De fick fyra barn varav Uno och Fritz är de kända "Ingribyguttarna". De har varit aktiva som nykterhetskämpar, naturmänniskor och miljöivrare. Uno är dessutom en känd dalslandskonstnär. Fritz avled hösten 1998. Familjen flyttade till Ingribyn i början av trettioalet. Stugan revs någon gång på 30-talet. Nu finns endast rester av grunden kvar efter torpet i Viken. (Nummer 81 på kartan över torpinventeringen på sidan 47).

Några hantverkare i byn

När den nya handelsförordningen utfärdades 1847 ökade antalet hantverkare avsevärt på landsbygden. Jag har i min översikt berört några hantverkare. Skräddare Holmberg gifte sig med en dotter till häradsdomaren Anders Jansson. Han ägde gård och var troligen relativt välbärgad.

Kakelugnsmakaren Anders Andersson köpte ett ställe och klarade sig också bra de tio år han verkade här i Anolfsbyn. Anders Jakobsson kunde nog också livnära sig som skomakare på Skomakere, som hustrun ärvt efter sin far.

Snickaren och likkistemakaren Anders Magnus Jonasson ägde Ängarna och hade på grund av den höga dödligheten fullt upp med att tillverka de likkistor som behövdes i bygden.

Hagen- eller Handskere

Några hantverkare byggde torpstugor på byns utmarker och alla kom att ligga norr om landsvägen. En av dem som hittade hit var handskmakare Anders Hagelin. Han var född 1802 och inflyttade 1836 från Nora. Hustrun hette Lina Jansdotter och var född 1804. Torpet låg på Domeruds utmark benämnt Domereskogen beläget vid Hagen invid den gamla landsvägen (nummer 85 på kartan över torpinventeringen sid. 47). Makarna Hagelin fick fem barn. En dotter Stina gifte sig med skräddaren Karl Fredrik Holmström och förblev anolfsbybo. Handskmakaren och hans hustru dog 1882 respektive 1880. I kyrkboken står de antecknade som "utfattiga". Av Handskere finns det endast stenhögar kvar som minner om det gamla torpet.

Holmströmmarne

Byns andra skräddare Karl Fredrik Holmström inflyttade från Prästbol i Dalskogs socken. Han var son till svarvaren Carl Holmström och hans hustru Britta Jonasdotter från Prästbol. Karl Fredrik var född 1833. I sin ungdom utvandrade han några år till Norge, där det fanns arbete. Han hade en halvbror

Torsten, som blev soldat för S unnanå rote och tog sig namnet Pantzar. Halvbrodern gifte sig med Arne Assmundssons dotter Maja från Skepperud. Karl Fredrik gifte sig med handskmakare Anders Hagelins dotter Stina född 1836. De arrenderade en bit mark av Anders Andersson på hans utmark i backen invid Köttsjöns västra strand (nummer 80 på kartan över torpinventeringen). Makarna fick tre barn. Ingen stannade i Anolfsbyn. En av döttrarna Carolina Cecilia utvandrade i 20-årsåldern till Amerika. Karl Fredrik dog 1900 och hustrun Stina flyttar troligen till något av barnen. Torpet var därefter obebott och nu erinrar resterna av husgrunden med ett vackert läge vid Köttsjön om att en familj bott här men säkert levt under tämligen små omständigheter.

Övriga torpare

I skållerudsboken berättar Johan Alfredsson så fint och utförligt om Karl och Britta som bodde på Skeppareskogen. Jag vet inte var torpet låg, men jag tror jag spårat vilka de var som bodde där. Karl hette Karlsson i efternamn och var född 1804 och son till Karl Bryngelsson i Torgrinsbyn. Karl ärvde 1/16 mantal, som han sålde 1854 till häradsdomaren Anders Jansson, som överlät det till sin dotter Stina Kajsa och hennes make Abraham Andersson. Karl som var änkeman gifte om sig med Brita Andersdotter och flyttade till Anolfsbyn, där Karl blev dräng hos Lars Magnus Andersson tills de 1862 byggde en stuga på Skeppareskogen, en liten stuga med ett rum och en förstuga. "Golvet hade Karl tjärat och vid spisen stod huggkubben, som ofta fick tjäna som stol", berättar Johan Alfredsson. Jag citerar fortsättningen av Johans berättelse, ty den ger en fin bild av hur de levde. "Allt snickeriarbete utfördes inne i stugan liksom viss vedhuggning. Matkärnen var av enklaste slag, träskålar att ha till gröt och mjölk. När måltiden var slut slickades skedarna av och hängdes på var sin spik under bordet och grötråget med den överblivna gröten sköts in under soffan och gömdes till nästa gång.

Allt i stugan var ordnat så att de inneboende, trots tilltagande ålder skulle klara sig själva. Stänget på dörren var placerat så långt ner att dörren kunde stängas eller öppnas även om vederbörande skulle bli liggande på golvet. Över sängen hängde ett rep med läderklädda handtag, en s.k. hjälpare. I gången i taket satt Karls och Brittans likkistor färdiga sedan många år och väntade. Ibland tog Karl ner sin kista och provade den, "den håller allt" konstaterade han. Ibland när dödligheten i socknen var större än vanligt och när Anders Magnus (likkistemakaren på Ängarna) inte hann med eller inte hade tillräckligt med torrt virke, lånade han kistor av Karl eller Britta". Karl fick en s.k. "horngubbe" på ena kinden. Han sökte inte läkarhjälp. Kräften tog hans liv efter ett långt lidande.

Karl dör 1890 och några månader senare dör också Britta. Karl stod i husförhörlängden antecknad som förpantningsägare. Troligen hade torpet upplåtits mot en viss summa på ett antal år. När de dog återfördes torpet till hemmanet i detta fallet Skepperud.

Hellbergsbacken

Där landsvägen gör en krök vid Stommen finns en liten avtagsväg som går uppför backen utmed Köttsjöns västra strand. Just där avtagsvägen börjar låg islutet av 1800-talet en liten stuga. Där bodde Maja Johannessons maka till målaren Olof Persson Hellberg från Heden. Maken utvandrar till Amerika och hör aldrig av sig. När Maja 1898 flyttar till Hellbergsbacken har ett av barnen dött, tre av dem har utvandrat till Amerika. De tre yngsta Hulda född 1877, Ida född 1879 och Gustaf född 1883 flyttar med modern. Hulda gifter sig med William Johansson i Ängarna 1914. Ingen har därefter bott i stugan, som revs någon gång på 1910-talet. Stugan återfinns på kartan över torpinventeringen som nr. 73. Den låg på Fjärdingens utmark.

Svens stuga

Johan Alfredsson på Adamserud berättar om en äldre man som hette Sven och bodde längst i norr på Adamserudsskogen. Han skulle ha dött hastigt sedan han fått nattvarden av den "ökände sil bodalsprästen" Anders Lindbäck. Först senare när det uppenbarats hur denne präst med arsenik i nattvardsvinet förgiftat äldre människor av något slags barmhärtighetsskäl både gentemot den äldre och samhället, misstänkte man att även Sven förgiftats. Lindbäck blev dock inte anklagad för något förgiftningsfall medan han verkade i Skålleruds socken. Johan påstår också, att Svens stuga skulle vara flyttad till Eriksbyn, där den i förändrat skick skulle stå kvar. Jag har inte kunnat hitta någon Sven, som dött någon gång på 1850-talet varken i husförhörlängden eller i dödboken. De som inventerat gamla torp har ej heller hittat rester av någon stuga som skulle kunna ha varit den åsyftade. Kalle Karlssons far har berättat om "en gubbe som på 1850-talet bodde där på utmarken i en dålig stuga. När det blev kallt om vintern fick han flytta in hos grannen. En dag dök en varg upp och skrämde slaget på gubben". Möjligen är det denne gubbe som Johan Alfredsson avser.

Fiskarstugorna på Fiskeplan

Jonas Arnesson, son till förste ägaren på Skepperud Arne Assmundsson, bygger efter faderns död 1869 en liten stuga på Fiskeplan. Dit flyttar också August Andersson, inflyttad till Anolfsbyn 1863, som under några år tjänat som dräng innan han blev fiskare. Fiske blev deras inkomstkälla och så kom de att kallas Fiskar-Jonas och Fiskar-August. Soffi i Vall blev deras hushållerska. Båda fiskarna fattade tycke för den unga Soffi. Fiskar-Jonas slängde ut August och alla hans tillhörigheter. August byggde då en egen stuga bara några meter från den andra. Båda stugorna var mycket små, endast ett rum och en förstuga med klädförråd. Både Jonas och August hade markägarnas tillåtelse att bygga på allmänningen.

August gifter sig 1886 med pigan Augusta Elofsdotter från Dalskog. Hon var syster till frun på Ängarna. August och Augusta fick en dotter, Alvina, som dog i lungsot 1908 endast 22 år gammal. Fiskar-Jonas avled 1918 utan arvingar. Han hade emellertid testamenterat den lilla förmögenhet han ägde till Soffi i Vall, som bodde kvar i stugan. Stugan revs någon gång på 30-talet. August och Augusta lär ha varit ett mysigt par. I skållerudsboken står det: "Det var alltid rent och prydligt i den lilla stugan. Augusta diskade i sjön om sommaren, dit var det bara ett par tre steg". Augusta dog 1928 vid 67 års ålder. August dog 1931 i en aktningsvärd ålder av 90 år.

Karl Rask flyttade sedan in i Fiskar-Augusts stuga eller Fiskartorpet, som den också kallades. Karl Rask hade köpt stugan av dödsboet och hade nyttjanderätt på tomten. 1936 köpte Rask för 50 kronor en bit tomtmark, som avstyckades. Rask reparerade och byggde till det lilla torpet och byggde ytterligare en stuga på tomten. Karl Rask var en allt i allo. Han hjälpte till i stugorna och dessemellan fiskade han och odlade bin. Rask dog 1968. Lilian och Per-Olof Lampers från Mellerud köpte torpet på auktion 1968.

AVVÄGNINGEN AV NÄSÖLNS VATTENSTÅND 1831

Vid vårtinget 1831 upptogs med Nordals Häradsrätt i Mellerud målet angående vattenuppdämning vid kvarndammen i Ingribyn. Det var jordägarna runt sjön, det vill säga gårdarna Rinnen, Lotsbyn, Backa, Sverkilsbyn, Sandviken och Anolfsbyn som stämt kvarnägarna för att de vid vissa tider inte släppt ut vatten ur dammen, med följd att sjöns vatten stod för högt och åkrar och ängar blev stående under vatten. Klagandena anfördes av Per Larsson i Backa och Göran Göransson på Rinnen men bland de

klagande fanns även anolfsbyborna Anders Jansson, nybliven köpare av Göran Göranssons ärvda mark söder om landsdvägen och Anders Nilsson d.y. (Nol i stuga). På de anklagades sida stod krigsrådet Daniel Fryxell. Ekholmens säteri och 21 ytterligare delägare i kvarnarna i Ingribyn. Bland dem fanns den störste jordägaren i Anolfsbyn vid denna tid Erik Larsson på Falkerud samt häradsdomaren Anders Pettersson då ägare både i Sverkilsbyn och Anolfsbyn. Han fanns med både som jord- och kvarnägare och ville helst "vara part å båda sidor" och yttrade "att vatten hvarken bör hindra jorden eller qvarnarna".

Efter att målet tagits upp vid sommartinget samma år, då två äldre sandvikenbor vittnade om hur det var förr, togs det slutligen upp vid det lagtima hösttinget. Under tiden hade en kommissionslantmätare förordnats av konungens befallningshavande för att "förrätta afvägning å sjön Näsöhltn till utrönande af dess horisontela läge i jemförelse emot Ingriby Ström". Vid detta tillfälle lämnade krigsrådet Fryxell följande anförande:

"Med den afvägning och undersökning som i dag förekommer rörande Ingribyns skattlagda mjölkvarnars hålldamm vid utloppet af Näsölns sjön, torde uppmärksamhet fästas vid följande:

1. Landsägares gamla cartor å deras egendomar utvisar sjöns äldre gränser
2. Huruvida hålldammen till ifrågavarande tio par skattlagde qvarnar och hvaruppå deras tillvarelse oemotsägligen beror blifvit de sednare åren förhöjd eller nersänkt, inhämtas dels af gamla dammärken, dels genom vitsordandet af ojäfvige gamle personer, som kunna föra sig till minnes.
3. Wid bestämmande af sjöns naturliga vattenyta kan endast dess förra djup och begränsning beräknas, men ingalunda efter den nedsänkning, som på qvarnägares bekostnad genom utgrafningar tid efter annan blifvit verkställda och hvarmed en ytterligare kostsam ansträngning företages för att under torra somrar kunna sjön uttappa till vattnets begagnande för qvarnägares och qvarnsökarens gemensamma förmån; enär den rättvisa säkerheten, att såsom uti en reservoir alla årstider kunna förvara och disponera vattnet uti nämnda sjö, intil den höjd, som sjöns naturliga vattenyta och märken utvisar, hvarigenom en allmän nytta för denna på qvarnar blottställda Landsort förenas med den enskilda industrien utan att landsägare härigenom på det minsta sätt varit eller blifva förnärmade, ty sedan den naturliga höjden af sjöns vattenyta under sommartiden genom uppdämning icke förhöjes äfven vad förr vanligt varit, så måtte rättigheten att för öfrigt detta skattlagda vatten få disponera, vara för tio par stenar lika helig och under laglig säkerhet, som hvad skattejordens förening vidkommer.
4. Då härtill kommer att åttioårige gamla vittnen under sista ting edeligen intygat hurusom dessa qvarnar från urminnes häfd varit berättigade, att efter första vårflödets utsläppande sedermera under sommarmanaderna innehålla vatten så att utaf tvenne qvarnar i hvarje qvarnfall den ena städse hafver tillräckligt gångvatten, så kan icke ersättning undgå af landsägare för den skada och förfång de i år qvarnägare förorsakat genom denna rättegång, helst grundluckan städse har måst varit öppnad och vattnet onödigt blifvit förspillt. Till följe härutaf samt på de grunder jag ofvan anført och till vinnande af ett slut, som kan medföra ömsesidig framtida säkerhet, så anhålles att slutligen vid denna förrättning sjön Näsölns naturliga gräns eller vattenytans bestämda höjd igenom märken uti någon bergshälla inhugges och på sätt till efterrättelse förvaras.

Rinnen den 15 augusti 1831.

D. Fryxell".

Övriga kvarnägare instämde i denna skrivelse.

Efter förrättningsmannens avvägning av sjöns vattenstånd fann han: "att med bibehållande af erforderligt vatten för qvarnarna och med afseende å jordägarnes nytta, vattenytan i sjön Näsöln bör

förblifva vid den höjd som nedannämnda märken, hvilka inhöggs i berg, utstaka.

1. Ut i det första berg man anträffar i Thorgrinsbyängen, Rönningen kallad, undergåendet söderut ifrån mynningen af Ingribyström, längs sjölandet inhöggs ett stående H, till hvilket horisontella sammanbindningsstreck mellan stolparna vattnet får gå.
2. Å så kallade Korsklippan, hvilken är belägen å östra sidan af Mølneruds udde fanns en vertical plan å hvilken ett kors (+) inhöggs till hvilket horisontella streck vattnet får gå.
3. I så kallade Kaseviken å ett berg vid södra ändan af viken inhöggs ett stående H, till hvars horisontella streck vattnet får gå."

Slutligen slöt kvarn- och jordägarna en överenskommelse av följande lydelse: "För att undanröjda rättegången emellan oss undertecknade egare af Ingriby qvarnar och jordegare af hemmanen omkring sjön Näsöln hafva vi förenat oss om följande villkor:

1. Skall sjön ej öfverstiga de vid afvägningsförrättningen i bergen vid sjön inhuggna och i detta förrättningsprotokoll beskrifne märken.
2. Om sjön ifrån de tider om våren till de tider om hösten som lag och författningar bestämma att dammluckor skola vara öppna, öfverstiga dessa i bergen huggne märken skola qvarndammluckorna genast och utan tillsägelse öppnas af qvarnägares ombud, så att vattnet erhåller den utstakade höjden.
3. Qvarnägarna skola hafva ombud, som det åligger att ansvara att vattnet ej öfverstiger den utstakade höjden och till hvilka jordägarna hafva sig att hålla i motsatt fall. Detta ombud skall antingen hafva qvarnägarnas borgen eller vara så vederhäftig att det af honom iklädda ansvar kan utgöras.
4. Om jordägare märker att vattnets yta öfverstiger märket bör han i tvenne oskylda vittnes närvaro tillsäga ombudet, att genast öppna dammluckorna. Sker detta ej inom sex timmar från derom bevisligen erhållen tillsägelse, vare ombudet förfallen till tio Riksdaler Banco plikt. Tredskas ombudet ändock och ej öppnar luckorna inom de sex derpå följande timmarna vare han förfallen till dubbel plikt ock äge jordägarna rätt att i tvenne oskylda mäns närvaro dammluckorna upptaga och vattnet sänka till bestämd höjd, dock ej lägre.
5. Upprycker jordägare dammluckor i otid plikte han tio Riksdaler Banco.
6. Kostnaden vid afvägningsförrättningen dela jordägarna och qvarnägarna hälften hvardera.

Denna förening anhålla vi få blifva i protocollet intagen till vederbörlig fastställelse. Härmed förklara vi oss å ömse sidor nöjda, som med våra namns undersättande bestyrkes. Rinnen den 15 augusti 1831."

Namnen bestyrktes av vittnena kyrkvärden Jon Andersson, en välbeställd bonde i Grönhult i Dalskogs socken och Jacob Andersson i Hällan, Dalskogs socken. Så slutade tvisten mella kvarnägarna i Ingribyn och jordägarna runt Näsöln med att den bilades och man enades om en överenskommelse som skulle gälla parterna mellan. Överenskommelsen fastställdes av häradsrätten "till parternas efterrättelse" men påpekade rätten "med den förklaringen att vid förekommande fall Domstolen förbehålles pröfva huruvida de i föreningen bestämda viten måtte anses lämpliga".

TRÄTTEDIKET I ANOLFSBYN

Vid tiden för enskiftet 1827-28 fanns endast ett dike som ansågs vara en byangelägenhet. Det var diket mellan Köttsjön och Näsöln, som man enades om att "gemensamt upprensa och till behöflig bredd och djup upptaga det deröwer inrättade diket". Det andra dikets ena gren börjar på Nol i stugas ägor och löper vidare över Bergets ägor och sammanstrålar med den andra grenen, som börjar söder om

landsvägen, norr om Ängarna för att sedan löpa ut i Näsöln över Domeruds ägor. Detta dike har tillkommit senare och givit upphov till en del osämja i byn.

Det började med att Lars Örtengren, kommunalman från Bröttorp i Holms socken och Janne Uppström kommunalman i Skållerud boende i Torgrinsbyn på uppdrag av stenhuggaren Alfred Danielsson och Gustaf Olsson båda ägare i Anolfs byn, 1 oktober 1908 infann sig för att "företaga syn och besiktning å ett från sagda personers (Danielsson och Olsson) m.fl. ägolotter ledande gammalt afloppsdike". Några ägare infann sig men långt ifrån alla. Synemännen fann att nästan alla ägare i Anolfsbyn var berörda och ansåg att dikesrensningen nedanför Alfredssons ägor skulle bekostas gemensamt och att var och en skulle påföras ett antal famnar i förhållande till sina ägors storlek. Dikets storlek skulle vara "minst 4 alnar i dagen med 2 alnars djup och en fot bredd i botten. Arbetet skulle vara klart till 20 oktober (19 dagar efter synen) annars skulle de försumliga själva få bekosta arbetet. Syneprotokollet undertecknas inte av alla.

Arbetet blir inte fullgjort inom den fastställda tiden. Den 4 maj året därpå stämmer Alfred Danielsson sina grannar att de skulle "åläggas fullborda ett af dem påbörjat upprepningsarbete". Han menade att eftersom grannarna inte fullgjort sina andelar "kunde vattnet i diket icke afrinna utan öfversvämmade hans mark och åstadkomme betydande skada därå". Hans uppmaningar hade inte hörsammats. Grannarnas talan fördes av skraddaren Carl Holmberg. Han ansåg att syneförrättningen den 1 oktober var onödig. Danielsson kunde ha tillsagt dem att dika och om inte det gjorts kunde han enligt kungl förordning kallat till syn. Nu hade en del blivit ålagda att dika på mark som inte tillhörde dem. Delägarna var inte heller kallade till synen utan fick reda på den först när den var hållen. Synen hölls dessutom för sent på året och tiden för att utföra dikningen var för kort.

Målet av gjordes vid det lagtima hösttinget den 7 september 1909. Rätten ansåg att på grund av att fördelningen av "ifrågakomna dike icke blifvit av delägarna godkänd och densamma vid sådant förhållande icke kan läggas till grund för bedömandet af svarandenas skyldighet att delta i dikets upprepning, varder käromålet ogilladt".

År 1918 är "flodiket" åter på tapeten. Den 1 juli samma år bildas en förening med alla berörda delägare i Anolfsbyn för "att med gemensam kostnad som fördelas efter antal tunnland som var och en beräknar få torrlagd torrlägga våra marker enligt ett av jordbrukskonsulent Carl Faust upprättat förslag". Man band sig också för framtida underhåll av av loppdikena och att årligen rensa dikena från gräs och buskar varvid var och en håller rent över sina ägor. Grävningsarbetet skulle vara avslutat senast den 1 november 1918. Till styrelse utsågs Aron Rask, Karl. A. Johansson och Johan Aronsson. Aron Rask blev ordförande. De skulle övervaka att arbetet fullföljdes enligt överenskommelsen. Till sist överenskoms att "därest någon skulle försumma att på utsatt tid inbetala av styrelsen debiterade medel, äger styrelsen att på laglig väg uttaga den försummade inbetalningen". Överenskommelsen undertecknas av alla berörda delägare.

Arbetet auktionerades ut och bland andra inropade Alfred Danielsson 320 meter till kronor 1.60 per meter.

När styrelsen sammanträder den 9 november kunde den konstatera att arbetena inte blivit färdiga till 1 november och inte kunde beräknas vara klara förrän tidigast nästa sommar. Anledningen var att spanska sjukan härjat och dålig väderlek fördröjt arbetet. Vid avsyningen fann styrelsen ändock att det mesta var utfört och viss förskottsutbetalning kunde göras. Ny tid för färdigställandet fastsälldes till senast den 1 augusti 1919. Det påpekades att samtliga entreprenörer vid laga ansvar skulle ha fullgjort

sina arbeten inom den bestämda tiden, annars skulle "förnyad entreprenadauktion företagas på den försumliges bekostnad".

Vid sammanträde några dagar senare med intressenterna för att ta ställning till styrelsens förslag ville Alfred Danielsson inte godkänna detta. Han hade vid styrelsens avsyning endast "delvis" grävt 90 av sina åtagna 320 meter, varför han skulle få 36 kronor i förskott, men eftersom det kvitterades mot hans insats som intressent, och det beloppet var högre, så fick han inte ut några pengar utan blev i stället skyldig att betala. Han ansåg styrelsens förslag orättvist, men de övriga höll med styrelsen. Eftersom det blev tvist mellan Danielsson och de övriga skulle besluten tillställas jordbrukskonsulenten Carl Faust för skiljedom, men han hade inget att erinra mot fattade beslut.

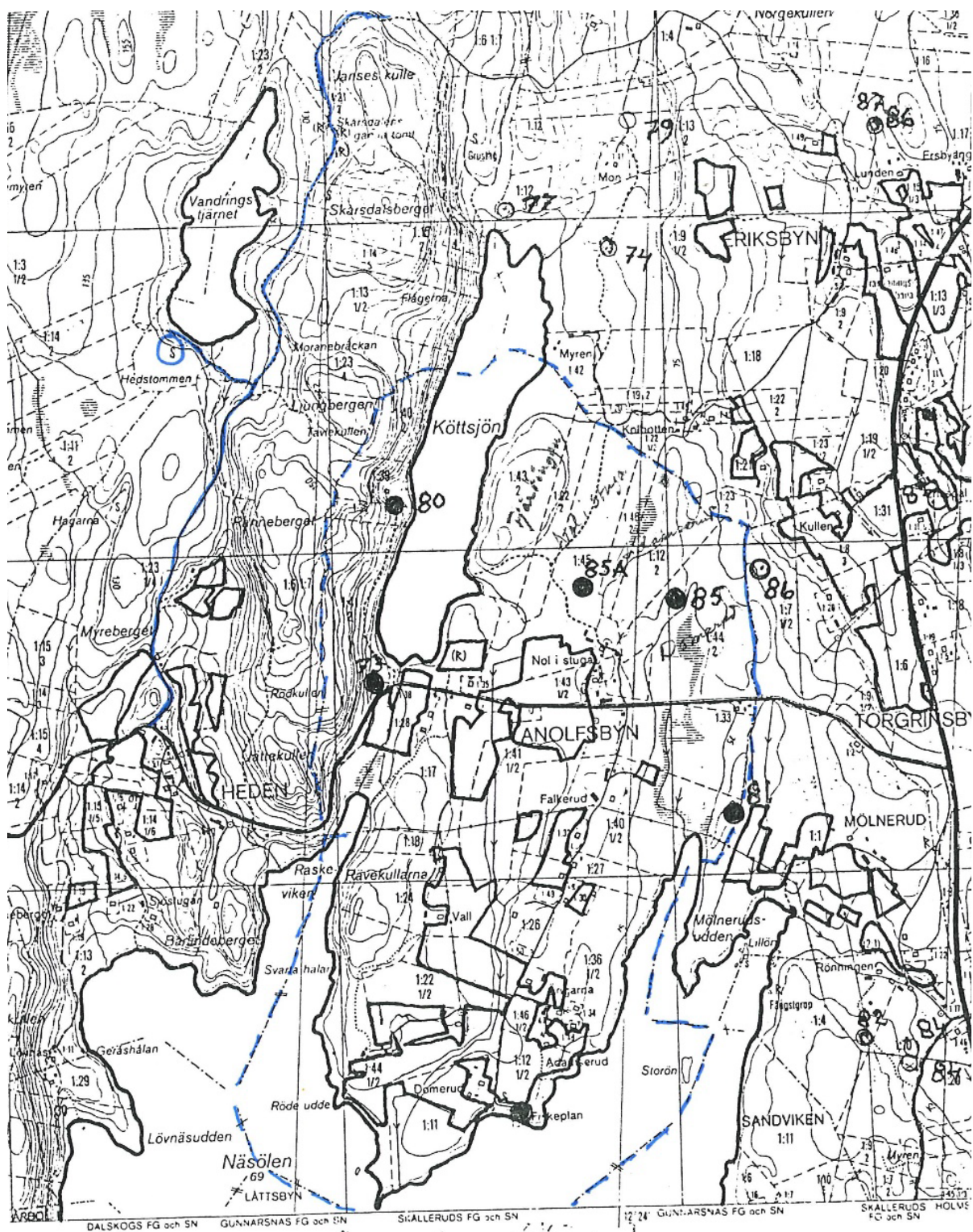
Slutlig avsyning skedde den 22 september 1919. Arbetet godkändes med undantag av Alfred Danielssons sträcka, där det befanns "liggande en sten som måste bortf orslas och åtskilliga rester av balkar efter uppdämningar som måste bortrensas dessutom var botten i diket mycket ojäm". Detta skulle vara åtgärdat till 5 oktober. Trettio kronor av hans förtjänst innehölls. Danielsson blev inte heller färdig till den 5 oktober. Därför företogs en tilläggsauktion på hans återstående sträcka, som inropades till ett avsevärt högre pris och en kassabrist uppstod, vilken enligt de övrigas mening borde betalas av Danielsson. Konsulenten Faust ville att man först skulle rådgöra med jurist och så blev också beslutat. Danielsson, som inte deltagit i mötet den 22 september, fick av ordföranden Aron Rask några dagar senare avskrift av protokoll och en räkning på 204:66 kronor. Danielsson vägrade betala. Styrelsen instämde då Danielsson inför Häradsrätten. Häradsrätten tog god tid på sig och dom avkunnades den 25 oktober 1920. Rätten ansåg att den handling där styrelsen erhållit uppdrag att på laglig väg uttaga försummad inbetalning endast undertecknats av en deltagare och det alltså fattades ett namn därmed var styrelsen inte lagligen behörig att "i saken föra talan varför käromålet varder ogillat".

Styrelsen överklagade till Göta Hovrätt, som i motsats till Häradsrätten ansåg att företedda handlingar utvisade att styrelsen hade behörighet att inför domstol föra talan. Hovrätten återförvisade ärendet till Nordals Häradsrätt för förnyad prövning. Detta skedde den 17 november 1922.

Häradsrätten prövade ärendet på nytt. Dom avkunnades den 1 maj 1923. Danielsson blev dömd att betala det avkrävda beloppet och dessutom motpartens rättegångskostnader.

Inte nog med detta. Danielsson ådrog sig också en stämning för ärekränkning. Vid tillfället den 22 september 1919, då styrelsen för dikningsföretaget utbjudit Danielssons återstående dikning på tilläggsentreprenad rann väl sinnet på Danielsson. Han for ut i förebråelser främst mot styrelsens ordförande korpral Rask, som stämde Danielsson inför häradsrätten för ärekränkning. Även detta ärende gick till Göta Hovrätt, som fastställde häradsrättens domslut. Danielsson dömdes att böta 50 kronor till kronan och att gottgöra Rask för lidande och obehag med 100 kronor och dessutom ersätta Rasks rättegångskostnader.

Så slutade denna "saga" om trättediket i Anolfsbyn. Personligen tycker jag att Danielsson behandlades väl hårt. Hans familj hade drabbats hårt av spanska sjukan. Hans yngste son hade dött. Dessutom hade det regnat mycket och hans dike hade vattenfyllts, vilket hade hindrat grävningen. Han hade också åtagit sig den längsta och svåraste sträckan. Men Danielsson var ju känd för att vara besvärlig och så gav det ena även det andra. Till slut en liten undran. Gäller alltså överenskommelsen från 1918 rörande diket i Anolfsbyn?

Karta över torpinveritering
 Ifyllda markeringar gäller Anolfsbyn

AUGUST FRÅN ANOLFSBYN SOM SKAPADE EN STAD I QUEENSLAND I AUSTRALIEN

Detta avsnitt handlar om en av de mest intressanta människor som bott i Anolfsbyn. Han hette August Andersson och föddes 1838. Föräldrar var Anders Jansson och Lena Lisa Jansdotter. De hade 1830 flyttat hit från Sandviken i Gunnarsnäs socken och 1830 köpt en gård söder om landsvägen i Anolfsbyn, där de bosatte sig. August hade vid den tiden tre äldre syskon Johannes tio år, Stina Cajsa sju år och Anders tre år. Familjen flyttar 1840 till Domerud, som inköpts av dödsboet efter Elin Bryngelsdotter, gift med omyndigförklarade före detta häradsdomaren Anders Pettersson. Anders Jansson köpte senare även Fjärdingen och blev den störste jordägaren i Anolfsbyn. Han blev en betrodd man, kyrkvärd och häradsdomare.

Barnaskaran växte till tio, varav två dog i unga år. Fadern förolyckades vid en olycka på Näsölns is 1854 endast 50 år gammal. August var då 16 år. Äldste brodern gifter sig och övertar Fjärdingen. August, den äldste sonen kvar hemma vid faderns död, får tidigt ta ett stort ansvar för hemmet. Modern gifter 1855 om sig med Karl Andersson från Eriksbyn.

August Andersson flyttar hemifrån och 1865 blir han handlare och övertar affären i Ingribybro. Hans bana som köpman blir inte lång. I slutet av året gör han sig skyldig till olovlig utskänkning av brännvin och döms av häradsrätten "att böta 15 riksdaler och utgifva utskänkingsavgift med 40 riksdaler riksmünt af hvilka belopp 2/3 tillfaller åklagaren och 1/3 Skålleruds sockens fattiga". Han miste även handelsrättigheterna. Det var ett hårt slag för den 27-årige August. Än värre blev det när han gjorde en piga från Dalskog med barn och hon födde "oäkta" tvillingar, som nöddöptes och dog dagen efter födseln. Detta hände den 28 december 1870. Den 17 maj nästa år får han attest för arbete i Norge.

Han lämnar hemmet och Sverige för att aldrig mera återvända. Han kom till Drammen, där han arbetade på något av de många skeppsvarven. Efter ett och ett halvt år i Norge skriver han den 26 februari 1872 ett brev till sin gode vän Johannes Andersson i Edet en gård på vägen mellan Skålleruds kyrka och Köpmannebro. I brevet skriver han, att han "emnar att resa till Augstralien" Han verkar vara dyster till mods ocl) tror "att hädanefter har jag icke stor treflighet att påräkna ja det står i Guds stora mackt hvad han vill göra med mig" och "om Gud så vill så emnar jag att resa till Sverige om 8 eller 10 år herefter. Han slutar brevet med att säga "att jag här i Drammen har haft det bra mot hvad jag ser andra fremlingar har det".

Vad han inte berättar är att han blivit kär i en tio år yngre svensk flicka Eva Johannesdotter, som 1855 med sin familj flyttat från Torps socken till Drammen. Eva var endast 7 år när familjen flyttade och de hade bott i Norge i 16 år när August träffar Eva. De fick en [Eva hade en] pojke Johan och gifter sig. Av olika anledningar bestämmer de sig för att emigrera till Australien.

August ville säkerligen inte tillbaka till Sverige efter det som hänt honom. Eva hade fött ett "oäkta" barn. Kanske bidrog det. Men mest var det de gynnsamma villkoren som lockade. Regeringen i Queensland erbjöd "Free Passage Scheme" vilket innebar fri resa för arbetsvilliga. Säkert lockande för ett nygift par utan pengar.

Resan börjar i månadsskiftet mars-april 1872. Först tar de sig till Hamburg. Där samlas 365 passagerare. 355 av dem är fripassagerare. 58 är gifta par och cirka 80 är barn varav 12 småbarn. Det stora flertalet är tyskar. Den 5 april lämnar fartyget Humboldt hamnen i Hamburg för sin andra resa med emigranter till Queensland i Australien. Resan varar 1117 dygn och fartygets kapten rapporterar

om en lugn resa med fint väder. Mässlingen hade härjat ombord och skördat elva liv. De flesta var barn under tre år. Evas son Johan, ett och ett halvt år gammal, tycks ha klarat sig bra.

Den 31 juli ankrar fartyget utanför Port Denison i Norra Queensland och innan emigranterna går i land inspekteras fartyget av borgmästare, hamnkapten, agenten för immigrationsfrågor och läkare. De finner fartyget rent och snyggt. Passagerarna läkarundersökes. Allt verkar vara godkänt. Nästa morgon går man i land. På eftermiddagen har fartyget lossat allt resgods. Nu börjar man anställa arbetskraft. Efter tre dagar återstod 41 gifta par och 26 ensamstående, som ännu ej erhållit något arbete och om August och Eva var med bland dem har ej gått att få fram.

August och Eva bosatte sig i Herbert River distriktet. August fick arbete som byggnadssnickare vid den nystartade Macknade-plantagen. Där var han med om att konstruera den första sockerkvarnen. I juni 1873 föds sonen Alfred. Till sin vän Johannes Andersson i Edet skriver han: "Som jag har det här så kan jag icke villas mig bättre här i lifvet" med en "stor lön för året" men en sak fattas att ej få träffa släkt och vänner. Han prisar sin hustru Eva. Sist i brevet beskriver han sitt nya land med "evig sommar och träden mister aldrig sin gröna färg. Solen står rätt över våra huvuden hvid jultiden". Han nämner också att han funderar på att gräva guld vid en nyöppnad gruva "så kunde jag på kort tid blifva rik". Någon guldgrävning blev det emellertid inte.

August fortsatte att arbeta på plantagen till år 1879. Omkring 1880 uppstod en spridd bebyggelse utanför plantagen och vid en plats där senare staden Halifax uppstod hade i en byggnadsplan avsatts ett stort område till en blivande stadskärna. August passade på. Han for till Cardwell och träffade "the Land Agent" och köpte 328 acres jungfrulig mark. (1 acre = 4046,86 kvadratmeter) Området inkluderade mark vid floden. Nästa år köpte han ytterligare 206 acres och då ägde han ungefär en fjärdedel av den mark som avsatts till den blivande stadskärnan. August tog ett lån på 500 pund, som återbetalades två år senare.

En stad växte upp. Det första hotellet byggdes på Augusts mark 1881. Där ligger alltjämt ett hotell, Halifax Hotel. Intill hotellet byggdes en affär, som skulle betjäna de nyinflyttade. Den heter idag the Halifax Traders. Vid samma tid sålde August mark vid floden till Sugar Refining Company. Där byggde bolaget ett varv, en färjetterminal och en spårvagnslinje från färjan till bolagets nya kvarn på Victoria Estate. Här uppstod en naturlig samlingsplats för trafiken på floden Herbert River.

År 1881 bildades Herbert River Farmers Association med uppgift att föra jordbrukarnas talan vid förhandlingar med bolaget. August Andersson valdes till ordförandetill ordförande.

En dag år 1882 fick August besök av en norsk antropolog Carl Lumholtz, som i sin bok "Among Cannibals" skildrar besöket. "Stället gav mig ett intryck av välstånd och bekvämlighet. Ett majsält växte ända upp till huset och på verandan låg en stor hög majsskal. Bonden var gift med norsk kvinna, men båda hade nästan glömt sitt modersmål. De hade flera barn och hela familjen som nyss varit sjuka i malaria såg bleka ut, ändå var de lyckliga.

Mannen hade börjat som snickare på den första sockerplantagen i distriktet. Tekniker är mest framgångsrika bland australienska immigranter. Här som klimatet är osunt var de speciellt välbetalda. Därför sparade han stora summor på en kort tid och köpte mark. Lyckligtvis steg hans egendom i värde ty marken invid floden var utmärkt för sockerrörsodling. En stor plantage anlades längre upp vid floden och det byggdes en bra hamn på hans mark. Han sålde ett stycke mark till ett högt pris och var nu värd omkring 10.000 pund. För tio år sedan kom han hit utan en penny". Det framstår tydligt att

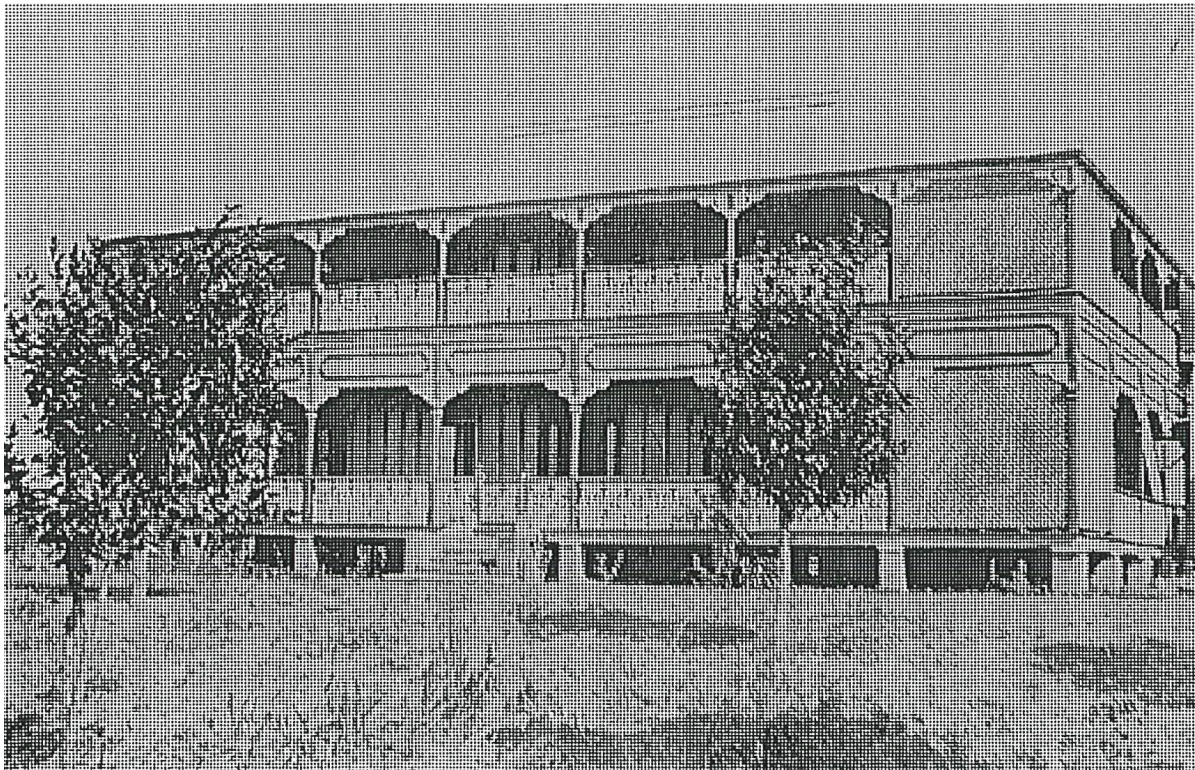
August hade näsa för goda affärer.

Tillsammans med några vänner byggde August 1883 den första skolan. Den är nu mer än hundra år gammal.

I boken "The Herbert River Story" författad av Robert L. Shepherd beskrivs August Andersson som den vilken nästan ensam skapade staden Halifax. August Andersson beslöt att utnyttja oanvända delar av sin mark. Han sålde marken uppstyckad i tomter. Det blev stor efterfrågan. Han engagerade en duktig fastighetsförsäljare. Denne bidrog starkt till att "Anderssens town" blev det största centralt i Herbert distriktet. Intresset var så stort att när dagen för försäljningen kom anlände mäklaren till Townsville i en chartrad ångbåt åtföljd av omkring 300 personer. Kartor över den nya staden hade tryckts på näsdukar. Försäljningen blev en stor framgång.

En stad med en stadskärna växte upp. Staden hette först Lower Herbert men namnet ändrades 1886 till Halifax efter namnet på bukten Halifax Bay utanför. Robert Shephard skriver vidare att omkring 1887 byggde de anglikanska halifaxborna en kyrka på frivillig väg. Två "vördade" personer, den ene August Andersen, som han numera hette, blev "arkitekter" för bygget. Kyrkan byggdes utan något bidrag.

The Big House

Eva och August fick en stor barnaskara. År 1889 föddes Alexander, den yngste av deras nio barn. Deras första bostad "The Cottage", lilla stugan, blev trångbodd. August köpte därför av en byggnadsfirma i Townsville virke som var avsett till ett hotell. Av detta byggde han "The Big House", det stora huset, som det kallades. Hotellet var avsett byggas i guldgrävardistriktet kring Townsville, men guldrushen var slut och den ursprunglige ägaren kunde inte förverkliga bygget.

Det blev ett imponerande bygge. Det var känt vida kring som "The Big House" fast dess officiella

namn var "Riverwiew", utsikten över floden River. På båda våningarna löpte en veranda runt huset. Där roade sig senare barnbarnen med att åka rullskridskor. Köket låg i en separat byggnad med en stor vedeldad bakugn. Förutom en stor matsal innehöll huset, rökrum, biljardrum, bibliotek, jaktrum, sällskapsrum, badrum och flera sovrum på övre våningen.

När Queenslands premiärminister Sir Samuel Griffith besökte Herbertdistriktet 1891 hade Eva och August stor mottagning för dem i sitt representativa hem.

August dog år 1900 efter tre veckors sjukdom 62 år gammal. Det började med förkylning som gick över i lunginflammation och en hjärnblödning ändade slutligen hans liv. Han ligger begravd på kyrkogården i Halifax. På den stora gravplatsen står en imponerande gravsten med inskriptionen: "Han var en vänlig och kärleksfull make, en avhållen far, och en vän med alla". Det står också att han var född år 1838 i Anolfsbyn i Dalsland. Eva överlevde honom med 30 år. Efter makens död sålde hon "The Big House" och flyttade tillbaka till deras första hem "The Cottage". Här trivdes hon bäst. Här hade alla barnen utom den äldste fötts. Här hade de bott, när sockerbolaget kom till trakten, när skolan, kyrkan, hotellet och affären byggdes, och när markförsäljningen började som skapade staden Halifax.

Så slutar sagan om den olycklige dalslänske ynglingen som arbetade i Norge och sedan utvandrade till Australien för att söka lycka. Och han fann den också i alla bemärkelser.

En sons sons son, Bob Andersen, är matematikprofessor i Canberra. Vid ett besök på Chalmers universitet hösten 1996, där Bob skulle hålla en gästföreläsning, passade han på att tillsammans med professorskollegan Vidar Thomee vid Chalmers och hans hustru söka upp Anolfsbyn. Jag fick nöjet att berätta vad jag visste om August Andersson. Vi besökte också Domerud, där August växte upp, och lanthandeln, där den olycksaliga utskänkningen av brännvin skedde. Det var naturligtvis en fantastisk känsla för Bob, att se och fotografera dessa platser, där hans farfars far en gång levte.

Ytterligare en sons sons son heter John Anderssen. Han är lärare i Staden Warwick. John har haft vänligheten att skicka mig uppgifter om August Andersson och hans släkt. Han har även sänt mig boken "The Herbert River Story" som jag använt för att göra bilden av August så fullständig som möjligt.

FÅFÄNG ÖNSKAN

Jag vill gå till barndomslandet, vandra vägarna tillbaka,
möta allt vad livet skänkte, allt vad livet tog ifrån mig.

Jag vill bo i barndomslandet, bo i glädjens ljusa skogar,
äga drömmar, äga löften, höra fågelsträckens vingsus.

Jag vill gå från barndomslandet, gå med sång och sol i sinnet
och vid alla kända vägska! ständigt välja nya vägar,

göra allt jag förr ej tordes, våga livet utan tvekan.
Varför blir väl barndomslandet bara en gång åt oss givet?

Karl Karlsson

Nol i stuga, Anolfsbyn